

శ్రీ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

కా కి నా డ.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము. ౩౫ { వ్యయ
ఆశ్వయుజ - పాల్గునములు } సంచిక ౪-౬

శ్రీ వృభల సుందరరామ భవనపు వేశమహోత్సవము.
నిర్మాణ నివేదిక.

ఆంధ్రుల నెల్లర నేకముఖముగఁ గూర్చునది యాంధ్రభాషయే. జాతిజీవనము సంస్కృతియు వాఙ్మయమునఁ బ్రతిబింబిత మగుచుండును. ఆంధ్రజాతీయాన్నత్యమునకు, భాషాభివృద్ధియు వాఙ్మయసేవయు ముఖ్యమని గుర్తించి, వంగీయసాహిత్యపరిషత్తు మున్నగు సంస్థల నాదర్శముగఁ గొని శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు 1911 వ సంవత్సరమున మద్రాసునగరమున, కందుకూరి పీఠేశలింగంపంతులుగారు, వేదము వేంకట్రాయశాస్త్రిగారు, కొమ్మత్తాజు లక్ష్మణరావు పంతులుగారు మున్నగు పండితులయొక్కయు, విద్యాభిమాను లగు శ్రీ పీఠికాపుర, బొబ్బిలి, వేంకటగిరి సంస్థానాధీశ్వరులయొక్కయు సహాయముతో నాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తును స్థాపించిరి. శ్రీ శ్రీ శ్రీ పీఠికాపురాధీశ్వరులు మొదటినుండియుఁ బరిషత్తునకుఁ బట్టుకొమ్మయై, స్థాపనసమయమున విరాళముల నొసంగుటయేగాక, ఆంధ్రనిఘంటు

నిర్మాణమున కగు ధనవ్యయ మంతయు భరించుచున్నారు. 1925 వ సంవత్సరమువఱకుఁ బరిషత్తా-ర్యస్థానము మద్రాసునగరమున నద్దెయిండ్లలో నుండినది.

మద్రాసునుండి యాంధ్రదేశమధ్యమున నొక నగరమునకు మార్పుట యావశ్యక మని గుర్తింపబడి 1925 లో నీకార్యాలయము కాకినాడకు మార్పబడినది. ఆంధ్రభోజి లగు శ్రీ శ్రీ శ్రీ పితాపురము మహారాజావా రుచితముగఁ బరిషత్తా-ర్యస్థానమునకు భాండాగారము నకు నొసంగిన భవనమున నేటివఱకు నెలకొల్పబడియున్నది.

పరిషత్తు నానాటి కభివృద్ధిఁ జెంది యున్నదేల తాళవత్త గ్రంథములను, 5 వేలకు మించిన ముద్రితగ్రంథములను సమీక్ష రించినది. దినదినాభివృద్ధి నందుచున్న భాండాగారమునందలి ముద్రితాముద్రిత గ్రంథములకుఁ దగిన స్థలము లేకపోవుటచేతను, పరిశోధకులకు, పండితులకు, గ్రంథపరిశోధన మొనర్చుటకు, ప్రశాంతము, నిర్మలము, విశాలము నగు వసతి లేకపోవుటచేతను మిక్కిలి యిబ్బంది కలుగుచుండెను గానియు వెలుతురును దుర్లభమై బీరువాలు క్రిక్కిరిసి యుండెను.

✓ అనుకూల మగు స్థిరావాసము కల్పింపవలె ననుకోర్కొ నభలము కాకుండఁగనే పరిషత్తాపకు లగు శ్రీ జయంతి రామయ్య పంతులుగారు కాలధర్మ మందిరి. విదుషీమణియు, త్యాగినియు, మహాశయురాలు నగు శ్రీ ప్రభల వేంకటసుబ్బమ్మగారు పరిషత్తునకుఁ గల లోటు దీర్చ సంకల్పించి నయాచితముగనే తన సోదరికుమారుఁ దగు శ్రీ చివుకుల నారాయణమూర్తిగారిచేతను, మా కార్యాలయ ప్రధానోద్యోగి యగు శ్రీ కలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రిగారిచేతను పరిషత్తా-ర్యనిర్వాహకవర్గమువారికి భవననిర్మాణ ముత్తమ మని శుభ సందేశ మందిరి. అంతటఁ బరిషత్తధ్యక్షులు, కార్యదర్శులును, గొండలు

కార్యనిర్వాహకసభ్యులును శ్రీ వెంకటసుబ్బమ్మగారిని సందర్శించి తమ కృతజ్ఞతాపూర్వకవందనము లర్పించిరి. వీరల నాదరముతో సత్కరించి, యమితానందముతో నాఱువేలరూప్యముల ప్రావిన్సియల్ ల్యాండ్ మాగ్నేజి బ్యాంక్ డిబెంచరుపత్రముల నిచ్చి యాపత్రముల విక్రయించి పరిషద్భవనమును దమభర్తగారైన శ్రీ. శే. ప్రభల సుందర రామయ్య, బి.ఏ, బి.ఎల్., గారి వేరట నిర్మింపవలసిన దని వారు కోరిరి. ఆ పత్రముల నిచ్చుతఱి,

“బ్రదుకవచ్చుగాక, బహుబంధనములైన, వచ్చుగాక లేమివచ్చుగాక, జీవధనములైన జైలుగాక పక్షగాక, మాటయిరుగలేదు మానధనులు.”

అని యామె చదివిన వద్యరత్నము నిరంతరము మా చెవులఁ బ్రతిధ్వనించుచునే యున్నది.

ఆ పత్రములు పరిషత్తువేర మార్చి విక్రయించుటకుఁ గొంత కాలము పట్టినది. తుదకు శ్రీ నేతకంటి శ్రీనివాసకోనేటిరావుగారి సాహాయ్యమున రు 5460 లకు విక్రయింపఁగలిగితిమి. స్థలాన్వేషణమునఁ గొంతకాలము గడచిపోయినది. మా కార్యనిర్వాహకసభ్యులగు శ్రీ దివాన్ బహద్దరు కొమ్మిరెడ్డి సూర్యనారాయణమూర్తి నాయఁడుగారి నర్థించి రు 2750 లకు నీప్రదేశమును గొంటిమి. వారు దయతోఁ గ్రయధనమునుండి రు 500 లు తగ్గించి మాకు విక్రయించి నందులకు మేము వారికిఁ గృతజ్ఞులము. ఇంజనీయరు శ్రీ చల్లా కామేశ్వరరావుగారు గృహనిర్మాణమునకు వలయు స్థానులను వ్రాసి యిచ్చి కట్టడపుఁ బనిని స్వయముగఁ బరిశీలించుచు మాకు మిక్కిలి తోడ్పడిరి. పునాదులు పూర్తియై కట్టడములు కొంతయెత్తునకు లేచుపరికి ధవిశేశ్వరమునుండి విచ్చేసి శ్రీ వెంకటసుబ్బమ్మగారు పరిస్థితుల నెల్ల స్వయముగ విమర్శించి మరల రు 3080 ల నిచ్చి యుద్ధకారణమున విపరీతముగ ధరలు పెరిగినందులకు జంకవల దనియు, భవననిర్మాణ ముగ

కుండఁ గొనసాచింపవలసిన దనియు మమ్ముఁ జూత్పహించిరి. కట్ట
డపుసానుగ్రి దొరకుట దుర్లభమైనను వారి నిరంతరప్రోత్సాహముచే
భవనము చుట్టువరండాలును, వెనుకగదులును బూర్తియై వానిపై
డాబాకూడఁ ద్వరితముగ నిర్మింపఁబడినది. యావదాంధ్రదేశమునకును
సంబంధించిన సంస్థ యగుటచే సభలు జరుపుటకుఁగూడ ననుకూల
ముగ నుండుటకై విశాల మగు సభాంగణము నిర్మింప నుద్దేశింపఁబడి
నది. కాని, దొరతనమువారి నిరోధమువలన వలయు దూలములుగాని,
యుక్కు-కంబములుగాని లభింపలేదు. తుదకు గంగోలుసంస్థానాధీశు
లగు బ్రహ్మశ్రీ హోతా వీరభద్రయ్యగారి చింతపల్లిముఠాకుఁ జెందిన
దుర్గచూరణ్యముల వలయు కైవారము, పొడుగు గల మ్రాకులను గొని
నఱకించితిమి. వానిని కాకినాడ చేర్చుటకు మిక్కిలి కష్టపడవలసినచ్చి
నది. దైవానుగ్రహమునఁ దుద కెట్లో వానిని కాకినాడ భవనము
నొద్దకుఁ జేర్చితిమి.

ఈ కార్యమున మా కనిర్వచనీయ మగు కార్యదీక్షతోడను,
బుద్ధికుశలతతోడను సహాయకడి యా మ్రాకుల దుర్గచూరణ్యములను,
పర్వతపంక్తులను దాటించి గోదావరీతీరమునకుఁ జేర్చి కృతకృత్యు
లయిన గంగోలుయెట్టేటు ఉద్యోగులగు శ్రీ తణికెళ్ళ రామకృష్ణ
మూర్తిగారును, శ్రీ పుల్లాపంతుల వేంకటసుబ్బరాయగారును, పోల
వరమునఁ దమ దేశసేవచే "ఆశ మము డాక్టరు" అని ప్రిసిద్ధినిబొందిన
శ్రీ మాచిరాజు సత్యనారాయణగారును, నిరంతరస్మరణీయులు. అధి
కారబలము కాని, ధనవ్యయముగాని సాధింపలేని యా మహాకార్య
మును వారికిఁ గల భాషాభిమానమే సాధించినది. వారిలో డాక్టరు
సత్యనారాయణగారాకస్మికముగ నిటీవల దివంగతులై యీశుభసమ
యమున లేకుండుట మిక్కిలి విషాదకరము.

గొప్పప్రయత్న మొనర్చి కాకినాడకు దూలములఁ జేర్చినంత
లో యుద్ధసన్నాహములకై సగము నిర్మాణ మైనభవనమును యుద్ధ

కార్యవర్గమువారు తీసికొన యత్నించిరి. విద్యావిషయక మగుసంస్థ
యగుటచే వా రాఖ్యత్వమునుండి నిరమింప, మిగిలిన భవననిర్మాణ
కార్యముల సతిత్వరితముగఁ బూర్తియొనర్చి నేటి కీ భవనమును బరి
ష్కర్తన కర్పింపఁగలిగితిమి. స్థలము క్రియధనము గు 2250 లు గాక
భవననిర్మాణమునకుఁ బ్రత్యేకించి యంతవఱకు 15866-3-6 ల రూ
ప్యము లయినవి. ఈ ద్రవ్య మంతయు శ్రీ వెంకటమబ్బమ్మగారే
వహించియున్నారు. వీరి వదాన్యత లోకుల కాదర్శప్రాయము వీరు
రాజమహేంద్రవరమున మయపిడితులకై యేర్పడిన శానిటోరియము
నకై పదివేలు వెచ్చించి రోగులకు వసతులు నిర్మించిరి. ఆంధ్రవిశ్వ
విద్యాలయమునకును, తిరుపతిప్రాచ్యసంస్కృతకళాశాలకును గొప్ప
విరాళముల నొసంగిరి. అన్నదానమునకై తిరుపతిలోను, ఇతరప్రదేశ
ములందును పెక్కునిధుల నేర్పఱచిరి. ధవిశేష్యరమునఁ గల దేవాలయ
ములను, పూరీజగన్నాథము మున్నగు క్షేత్రములందును దైవకార్య
ములకై విశేషద్రవ్య మొసంగిరి. బీదబాలురసహాయార్థము ధవిశేష్య
రముపైసూకలున నొక నిధి యేర్పఱచియున్నారు. ఈ కరిషద్భవన
మునకై వీ రొసంగిన ద్రవ్యమునుగూర్చి యిదివఱలోఁ దెల్పియుంటిమి.
అన్నిటికంటె మహత్తర మగు విషయ మేమన, వీరు తమకుఁ గల
యాస్తికసంతను దానధర్మములకుమాత్రమే వినియోగింప దృఢనిశ్చ
యలై యున్నారు. ఇట్టి యుదారస్వభావము ధల నారీతిలకమును
దలంచి యాంధ్రదేశమంతయు గర్వింపవలసియున్నది. అడిగిన దిచ్చెడు
వారును, వేలు కోరిన పదివే దిచ్చెడువారును గలరు. కాని తమ సర్వ
స్వమును దానధర్మములకును, అందును, ముఖ్యముగ ఆంధ్రసారస్వ
తాభివృద్ధికి నర్పించి ధన్యజీవిత్యమును గాంచిన మహోదారు లుండుట
యరుదు. దానికి నాంధ్రభాషాభిమాను లందఱిపక్షమున మేము ధన్య
వాదము లర్పించుచున్నాము. వీరి యాదార్యముచే నాంధ్రసాహిత్య
కరిషత్తునకు స్థిరావాసము నేటికిఁ గల్గినది. దీనికిఁ జట్టును బ్రాకా

రము నిర్మింపవలసియున్నది. ఇంకను గొన్ని గదులు నిర్మించినగాని పుస్తకభాండాగార మంతయు నిమిత్తుట దుష్కర మని తోచుచున్నది. పస్తుతభవమున నొకగదిలో మాత్రమే ముద్రితగ్రంథముల నుంచుటకై యేర్పాట్లొనరింపబడినది. తాళపత్రగ్రంథములను విడివిడిగ నమర్చుటకుఁ దగిన బీరువాలను జేయింపవలసియున్నది. అందులకుఁ బ్రత్యేకించి ధనసహాయము కావలసియున్నది. ఈ స్థలమున కైన ద్రవ్యమునుగూడ నమకూర్చవలసియున్నది. మహోదారులగు మీవంటి భాషాభివృద్ధుల సహాయమునఁ బరిషత్తున కవియు నచిర కాలముననే లభింపఁగల వనియు, పరిషత్తు త్రికమీఁద నితోఽధికముగఁ దన కార్యక మమును నిర్విఘ్నముగఁ గొనసాగించి జాత్యభివృద్ధిని, భాషారోషణమునకును, వాఙ్మయసేవకును దోడ్పడఁగలదనియు విన్నవించుకొనుచున్నాము.

ఈ భవననిర్మాణమున నూకు సహాయ మొనర్చిన మిత్రులందఱకును, అందును మఖ్యముగ మాకు దుర్లభమైన చలువరాయి నొసంగిన శ్రీ ముప్పన అంకియ్యగారికిని మా కృతజ్ఞతావందనములు

కాకినాడ, }
8-6-46.

ఇట్లు,
పరిషత్తున నిర్మాణోపసంఘము.

ప్రశంసా పద్యములు.

శ్రీ:

ఆశీర్వాదకా:

శ్లో. శ్రీమజ్జయపురాధీశం పాయా చ్ఛ్రీవల్లభస్సదా
యదాశ్రీయూతః శాస్సర్వావగ్ధంతే హృదయంగమాః ।

శ్లో. నిపుణం కావ్యనిర్మాణే కవిగౌరవతత్పరం
ధీరం శాంతగుణోపేతం దూరీకృత రజోగుణమ్ ।

శ్లో. గ్రాంథికాంద్రప్రియం ప్రాజ్ఞం హృద్యాధ్యర్థపదకోవిదం
ఘండోవ్యాకరణాభిజ్ఞం సద్విమర్శక శేఖరమ్ ।

శ్లో. శ్రుత్వాహ్వనం సదయహృదయః పాలయామాస యోనః
సర్వా నస్మాక్ సువసునిచయై ర్మానయామాస తుష్టః
గ్రీష్మే భీష్మే సుగుణవిలయో దూర మాయా త్పసన్నః
తం శ్రీమన్తం ప్రభువర మముం సర్వదా భావయామః॥

శ్లో. శ్రీవిక్రమప్రభువరం సౌఖ్యల్యగుణభూషణం
సంరక్షతు కృపాసింధు ర్భగవా న్పార్థసారథిః ।

ఏవం విద్యద్విధేయః

కా శీ థ ట్ల సు బ్ధ య్య శా స్త్రీ.

పంచరత్న

శ్లో. విక్రమదేవోవర్మా, వర్మైవాశేషవిబుధవర్గస్య ।
సంరక్ష్యతాం త్రివిక్రమ, దేవే నాపమ్యతో రమామహిషః ।

శ్లో. నక్షత్రవిద్యయా య, స్తతైవచ త్త్రైవిద్యయా ప్రథితః ।
విక్రమదేవో జీయా, దవిక్రమో మార్గయాయువురుషేషు ॥

- శ్లో. విబుధానాం సమవాయే, సమవాయేనైవ స సమవేత్య ।
సమ్మోదయన్ సదా తాన్, విక్రమదేవ శ్చిరం జయతు ।
- శ్లో. న్యాయే పదే పరిమాణే, నైవ పరిస్థలతి యన్మతిః క్వాపి ।
తాదృశ ఏవ భవిష్యన్, విక్రమదేవ శ్చిరం జీయాత్ ॥
- శ్లో. శ్చ త్రియవంశే నృపతి, ర్విరళో విరళో బుధోఽద్య విప్రేషు ।
ఏవం సరసస్తత్రా, ప్యేతత్రైయయోగతో మనః పూర్ణమ్ ॥

కాకినాడ,

9-6-46.

}

దర్భా సర్వేశ్వరశాస్త్రి.

వ శం సా వం చ ర త్న ము లు.

శ్రీ పరియాగ వేంకటరామశాస్త్రిగారు.

- శ్లో. కళ్యాణ మాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు ల్లభతాం చిరమ్
ప్రాచీనా ఉత్తమగ్గింథాః ప్రకాశంతే యదాశ్రియాత్.
- సీ. శంజాతహితవంశసంజాగ్రిదంభోధి

సంజాతమందార ! స్వాగతంబు

అయినయోదంచితజయపూర్వమహారాజ్య

సాజ్యవైభవయుత ! స్వాగతంబు

సదుపేయవిబుధసంసదుపేతసాహిత్య

సమాత్మదాంచిత ! స్వాగతంబు

మిలితవిక్రమభోజతులిత ! విక్రమదేవ

వర్మమహారాజ ! స్వాగతంబు

అంచ స్వాగత మిమ్ము పత్తగ్గింథవన

రాజమున నిన్నుఁ జేర్చు నీ రాజమాధి

కథిగతాఖిలవిజ్ఞహస్తావలంబ !

పంథితచరి తాంధ్రసాహిత్యపరిషదంబ !

సీ విశ్వవిఖ్యాతాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయా

ధ్యక్షతోలసిత ! దీప్తాయ రస్తు

దానాపజితకర్ణ ! దీనావనపరాయ

ణానందితబుధ ! చిరాయ రస్తు

సకలకలాభిజ్ఞ ! సుకవితాతత్వజ్ఞ !

విభువర ! వంశాభివృద్ధి రస్తు

పుంజీభవజ్ఞగద్రంజకసుగుణపుం

భావస్వరూప ! శుభాని సంత

అనుచు దీవింపు సిదుహర్మ్యప్రవేశ

మహాసభాపతి నధ్యాత్మమతి ససుతుని

సరససాహిత్యచయసముద్ధరణాతిని

వ్రీతిని విక్రమదేవభూపతిని సతము.

సీ. మహిత జయంతి రామయమహాశయచతు

రాస్యండు సృజయించె నాది నేది

రహిమిఱ శ్రీసూర్యరాయమహోదార

భూదారసంభృతిఁ బాలుచు నేది

నానాదిశాఖ్యాతదాసింద్రసముదయం

బాసగుకేలూతల నెసగు నేది

సద్వ్యవస్థాపకాచార్యసూర్యేందుమ

హోద్యమద్యుతులఁ జెన్నందు నేది

అట్టి శాస్త్రపురాణేతిహాసనదులఁ

బరఁగి సతావ్యసస్యసంభరిత యగుచు

నమరు నీయాంధ్రసాహిత్యసమితి జగతి

తద్ద వర్ధిల్లు నాచంద్రతారకముగ.

సీ. ఆంధ్రవాఙ్మయరక్షకై యాంధ్రసాహిత్య
 పరిషత్సమాఖ్యతోఁ బరమపూజ్యః
 డైన మీయగ్రజుం డల రామయ్యాయ్యుఁ డీ
 వితతవిద్యాసంస్థ వెలయుఁజేసె
 ఆమహాసంస్థకై యతిరమ్యసువిశాల
 భవనంబు నిర్మించి భర్తవేర
 నర్పించితివి నీవు త్యాగ మిట్టి దటంచు
 సజ్జను లెల్లెడ సన్నుతింప
 పుట్టినింటికి మఱియు నీ మెట్టినింటి
 కసమయశముచు గూర్చితివమ్మ సాధ్వీ !
 రామయ్యానుజ ! సుందరరామపత్ని !
 సుగుణనికురుంబ ! వేంకటసుబ్బమాంబ !
 సీ ధనవంతు లెందఁ తెందఱు లేరు ధరలోన
 నరయ ధర్మాసక్తి యరిది గాక
 ధర్మాత్ము లెందఁతెందఱు లేరు ధరణి న
 త్పాత్రదానంబు చొప్పడదు గాక
 దానశీలురు లేరె ధరణిలోఁ బెక్కండ్రు
 రిట్టి విద్యాసంస్థ కిడరు గాక
 ధన్య వీ వెలతయుఁ దలఁప నీదృఙ్మహా
 భవన మిచ్చితి వాంధ్రభాషకొఱకు
 రమ్యవితతంబు సుందరరామ భవన
 మలకఁగావుత మాచంద్రతార మవని
 దాన పాత్రజ్ఞ ! మీ పుణ్యదంపతులకు
 శాశ్వతసుఖంబు లొసఁగు సర్వేశ్వరుండు.

ప్రశంస

గీ. క నెను మును రామమూర్త్యుండు ఘన మనీషి.

యాంధ్ర సాహిత్య పరిషదంబును లతాంగి ।

మేనగోడలి కొక దివ్యమైన సౌధ

మలవరించె వేంకట సుబ్బమాంబ నేడు॥

గీ. ప్రథితమైనదియ జయంతివారి పుత్రి

ప్రభలవారి యిల్ సేరు, టాక్రమమె యిపుడు ।

నాంధ్ర సాహిత్యపరిషదబ్బాట్టి ప్రభల

వారి యిలు సేరి పాలించె బ్రజలు మెచ్చ॥

చ. అభినవ భోజం డాదిగ మహామహులై నవదాస్య కేళిగుల్

ప్రభువులు తెల్లుభారతి కపారసపర్యలు సేయువారు స

ద్విభవము గల్లువారును మదిం దలపోయర; యైన నేడు మా

ప్రభలకొలంపు వృద్ధ నలువారెడుసౌధ మొసంగె నాంధ్రీకి॥

కా కి నా డ,

9—6—1946.

}

విద్వాన్. పిఠుపాటి విశ్వేశ్వరశాస్త్రి.

మంగళాహ్వనము.

మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రి.

౧

కొమరారన్ జయనాదభంకరం దెలుంగుల్ ముప్పదేనేండ్ల నీ

కొమరుల్రాయపుగాధ సాధుగతి వాకోగా, మహారాజ వి

క్రమదేవేంద్రుడు స్వాగతోక్తి నొడవంగా నుత్తమంబైన ది

వ్యముహూర్తమునంగొత్తలోలిలికి పారభామా!రమా.

— ౨ —

మొదట జయంతి రామయను మోదమున న్మది నిల్పుచేసి య
ప్పిదపఁ బితాపురప్రభునిఁ బేర్కొని సుందరరాము నెన్ని యా
పదపడి యిందు నీకు కుడిపాదమువెట్టి గృహప్రవేశసం
పద నొడఁగూర్చుమా ! తెలుఁగుభారతి ! హరితిఁడువెల్లునన్.

3

పాలవముదక్కి పుర్వులకు భుక్తులు వెట్టెడి తాటియాకుఁగ
ట్టల నెల వేర్పఱిండుకొని డాఁగిన నీదెను బ్రీతి దోచి, ని
స్తులదయఁ జూచె నీ క్రథల సుబ్బము; కావున నీమె నిండుఁజూ
పులఁ దిలకించి తద్భవనముఁ గయిసేయుము వాగ్విఘ్నముణి !

౪

వెనుకటివారు సూత్రమును వేసి, మోసిరి తెల్లరాజు తె
ల్ల నడుసు మంటిముద్దలు, చెలంగి కవీశులు తీసి రిట్టికల్
గవప పునాది దిట్టముగఁ గట్టిరి పండితపాళి గూడి, నూ
తనభవనప్రవేశము ముదఁబునఁ జేయుము వాఙ్మయేంద్రిరా !

౫

మురువున శాస్త్రపండితులు, భోజనమానులు రాజులున్, గది
శ్వరులును వందిమాగధులవద్దతి బారులుతీరి నీశుభో
త్తరచరితంబుఁ బాడఁ, బలితం బగువేడుక నాంధ్రసాహితీ
పరిషదమోఘహర్ష్యశలవాస మొనర్చుము శాశ్వతంబుగన్.

శాసితానందము

ప్రశంసాపద్యోపాయనము.

మ. పరివస్యారచనాచణుం డగుచు సంభావింప మాఁజీతకా
పురరాజవ్యండు నేడు శ్రీ జయపురీభూనాయకావిష్కృతిన్
పరిదీపించు నవీనధామమున నంబా ! యాంధ్రసాహిత్యస
త్పరివత్సుండరి ! కాపురిపు మురువిద్యత్పాలి బాలింపుచున్.

మ. కరిషదేవి ! కళాప్రపూర్ణరచితా హ్వనంబు మన్నించి సుం
దరరామార్యసతీనవీనభవనాంతస్సీమ వాసించుచున్
పరిఘాణింపుము గ్రామ్యనవ్యకవితాపై శాచికాపారదు
ర్భరసాటోపముహుర్ముహూఃకహకహరావావిరామార్భటిన్.

క. వె. అభినవాంధ్రభోజుడంట యాంధ్రసాహిత్య
పరివదధికబోవ్వు, భవనదాత్రి
ప్రసాద్వియంట, వేశోత్సవవిధాత
యాకళాప్రపూర్ణుడంట, బలిర !

శా. లేకున్నాకొకొ నేడు గాకపురి బాలి గేలి యధామ మొం
డాకల్పించి మనోవచక్రియల నీ యాంధ్రీమవాద్దేవికిన్
సాకల్యార్పణముం బొనర్ప గలశ్రీనాథుల్ నదాన్యుల్ బుధుల్
నీకొక్కర్తక మాట డక్కినదిగానీ నేడు సుబ్బాంబికా.

చ. విభవకళాభిశోభితనరీకమహాభజనాప్తి సాహితీ
సభికులె కాక కాకపురసర్వజనావళి నీవదాన్యతా
శుభిక్యతికిన్ ఋణంపడిరి సుందర రామసుధీవధూటికా !
ప్రభలజయంతివంశయుగపాలిక ! వేంకటసుబ్బమాంబికా !

ఉ. నీ నసమానదానకళనే సకలార్థము లంది యెందతో
మానవు లాయురున్నతుల మానితసత్పదభోగభాగధే
యానుభమానసంగతుల హాయిగ నుండిరి వీర లెల్ల నీ
సూనులు గాకొకో ప్రభల సుందర రామసుధీవధూమణి.

తుల్యరామేశ్వరము, }
9-6-1946.

కవికంఠీరవ, కవిమూర్ధన్య,
కాకరపర్తి కృష్ణశాస్త్రి.

శ్రీ గౌరవాంజ్ఞానము.

అత్తకోడండ్రపాత్తు.

శ్రీకారము నే జాట్టుచు

ప్రాకటభక్తిం జయంతి రామయబుధు సు

శ్లోకుని భావించి నమో

వాకము లర్పింతు సాంధ్యపరివత్సకిన్.

శైశవ మాదిగాఁ దెలుఁగుచానయశంబును శాశ్వత బుగా

దేశములందు నిల్పఁ దనధీనిభవంబును వెచ్చఁబెట్టి యా

వేశము లేక తా నభినివేశముతో గృహింపి నిల్పె నీ

పేశలవాగ్విలాసపదవిం బరివత్సతి రామయార్యుడున్.

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషదభ్యర్చనంబు

చేయుపూజరి మదిఁ దలపోయుఁజ్జి

కోరెఁలకునెల్ల ముఖ్యమా కోరె నేడు

సఫలమయ్యె మహత్తరోత్సవముకలన.

కనె నొక కన్యకామణిని గౌరవదాత్రిని రామయార్యుఁ డీ

గొనముల ప్రోక పోషణము గోరి మహత్తరభేదమోద లుల్

గని తుడ కెట్టులో తనసకాశముఁ బాయకయుండ నెల్పె మే

దినిఁ దనకన్యసేవల సుధీమణు లెల్లరు సేయుఁజ్జుగాన్.

ఆమెగుణంబు లెంతటి మహత్ములకైనను వింత గూర్చ నే

మేమని ముందుగా నిలిచి యిచ్చిరి కొక్కము వేనవేల్ యశః

కాములు మేదినిపతులు కాన్కలుగా మఱి యామెనిండు మో

మేమియు విప్పదయ్యె తగునింటను చా వసింపకుండటన్.

ముదుసలియైన తండ్రి తన ముచ్చట దీర్చకయున్న నెట్టులో

కదిసి యుదారశీల మమకారము నల్లిన యత్త నేను మీ

పదముల నంటి నిలెఁ నపారయశం బొడగూర్తు మీకు నన్

సదయతజాడుమన్న విని సంతస మందెనున్ సుబ్బమాంబయు.

ఎండకు వానకుం దడిసి యెండుచు రూపజయున్న నీమె నొ
 క్కుండును జూడకున్న మనుకారముగల్గిన యత్తపున్నెముల్
 కండునుగాదె యీమెకు నివాసముగా నొకసాధ మిచ్చినన్ 2

ఇది మైనాంటికాంత వయ సిప్పుడు ముప్పదియైదు నేండ్లు నా
 కిదియును నన్నకూతురి యెంతగ నక్కటలేదు వావి నా
 ముడిమిని నిట్టి కోడలకు మోదము జూపెను దీనిఁ జేర్చినన్
 కొదవలు దీటు నా కనుచుఁ గూడిమితోఁ దలపోసె నత్తయున్. ౩

అత్తయుఁ గొత్తకోడలి గణానలి పేనులఁ బడ్డయంత నే
 హత్తినవేడ్క నీమె కౌకహర్యము కొత్తగ సూర్పఁ గోర్కె రే
 కెత్తగ నామె పుత్తులకు నిచ్చెను రూప్యము లాటువేలు మే
 నత్తవిరాళముఁ గొనె మహత్తరకీర్తి ఘటింపఁ గోడలున్. ౪

అంతట నామె పుత్తు లతియక్ష్మములన్ బచరించి భారతీ
 కాంత వసింప నర్హము నికామమనోహర మైననూత్నశు
 ధ్ధాంతము సూర్పఁగా గడగి రత్తయుదారత హెచ్చరింప నొ
 క్కింతయు జంకులేక సతి కీప్సితసిద్ధి ఘటింప నెంతయున్. ౫

తనమన మెంత గౌరవము దాల్చినదో భవనంబుగూడ నా
 యనువున నుండగావలె నటంచు దలంచెడి సుబ్బమాంబ దా
 గనుఁగొనవచ్చి యిచ్చెమఱి కాన్కగ రొక్కము మూడువేలు మా
 మనములు నబ్బరంబుగొనె మానినియీవికి కార్యదీక్షకున్. ౬

ఇం కొకపల్కు పల్కె నిడ సీభవనంబును గట్ట మీర లే
 వంకకుఁ బోకుఁ డెంతధనభారమునైనను నేనె చాల్తు ని
 శ్చంకతఁ గార్యముల్ నెఱసి జగొనరింపక నూత్నసాధప
 ర్యంకతలంబునన్ విడియ యత్నము సేయుడు నాచుకోడలిన్. ౭

సకలసంభారముల్ గూర్చి నదనమట్టు
భారతీదేవిపూజకై పాదుకొలిపి
ఆంధ్రభాషావధూటి కీయవసరమున
జరుపుచుండిరి పటుమహోత్సవము సుతులు.

౧౩

కట్టించె భవనంబు కాంతయకా సుబ్బాబ
భర్తకు శాశ్వతకీర్తి వెలయ
నిర్మించి రీసాధ మర్పిలి ధీరులై

పరిషదారాధకుల్ భక్తితోడ
దీపించె నధ్యక్షుడివ్యవీకమునందు

సాహిత్య సమ్రాట్టు శ్రీధర్తోడ
వీక్షించుచున్నారు వియ్యంకు లిద్దఱు
నత్తకోడండ్రయిపొత్తుపెంపు

కవులు పండితులును సీమభవనవిభవ
మరసి యానందజోలావిహారములను
జేయుచున్నారు భారతీ సిగ్గు వీడి
అత్తకును జెప్పుమమ్మ నీపెత్తనంబు.

౧౪

స్థాపించె నీసంస్థ సార్థకజన్మఁడు

రామయ్యార్యుడు బుధరంజనముగ
పోషించె సూర్యరాక్షాభజాని దీనిని
పటుకోశసందర్భపాటవమున

జరిపించుచున్నారు సకలకార్యంబులు

పండితవర్యులు ప్రాథి మెఱయ
అందిచ్చిరాంధ్రదేశావనీనాథులు

కానుకల్ వేనవేల్ గారవమున

కాని యింకను నెన్నియో కానుకలను

గోరుచున్నది మాతల్లి కూర్మిసుతుల

యాహాలను నింప మనమున నున్నకత్వ
భరము గొనుమయ్య విక్రమవర్మచేవ. ౧౧
ఎందఱులేరు దాతలు మహీస్థలి వారల నెవ్వరేని యీ
కందువ నాంధ్రభాషకు వికాసముగూర్చెడివివ్యసంస్థ చె
న్నొందగ రమ్యమైన తగునోలగమున్ రచియింపనేర్పిరో
యోదును బూర్వపుణ్యములె యిచ్చును శాశ్వతకీర్తి సంపదల్, ౧౬
పరిషత్పతి కారాధన
జరిపెశీమామనములెల్ల సంతోషముతోఁ
గర ముప్పొంగగఁ జేయము
పరితోషితబుధసమూహ సాధినముఖ్య. ౧౭

ఇట్లాసించు,
చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి

ఉ ప ద.

చిలుకూరి వీరభద్రశాస్త్రి.

౧

శ్రీసూర్యరాయేంద్ర కృపాప్రపూర్ణశుభర్థిసంవర్ధితపూర్ణగాత్రీ
విజ్ఞానగంధీరశుభాంధ్రభాషాఖని శ్శుభాగార మలంకరోతు !

౨

శ్రీమత్పరిషద్భవనప్రసేత సమయ శ్శుభర్థి సంభరితః ।
ఆంధ్రాణా మయ మతితర మహాసీమామేయగర్వకృతిహేతుః.

౩

శ్రీమద్విక్రమచేవభూపతి మహాసాజన్యపూర్ణాద్భుతిమ్
ప్రాప్తేయం పరిషత్ప్రపూర్ణభవనప్రావేశికేత్యుత్సవే ।
సేయం సర్వమహత్తరేద్భవమహాసాభాగ్యపూర్ణాంచితా
ప్రాసాదే వసతీ త్రివిక్రమపదం సంపూర్ణ మధ్యాస్యతామ్.

౪

విజ్ఞానసంపూర్ణమహాధిరాజ శ్రీవిక్రమార్కీశసుపూర్ణదృష్ట్యా
అగార మేత న్నుచిరా త్పూర్ణం ప్రాసాదరాజం భవితేతి మన్యే.

౫

సాహిత్యాంబుధిభేదనేన పరస సాహిత్యసమా డయమ్
అచ్చస్వచ్ఛగభీరబుద్ధికలితో నిర్మలం కళానాం నిధిః ।
మహాస్త్రిమ నిగాఢపూర్ణధిమణ శ్రీవిక్రమార్కీశతిః
ప్రేక్షాధ్యక్షపదం బభార పరిషత్సభాగ్యభాగ్యోదయైః ।

౬

ఆంధ్రాణాం నాస్తి విద్యోద్భుతనిపుణమహాస్థేమ, తత్రాపి కృత్యం
కర్తుం తే నైవ శక్తాః, సుహృదయవిధురః, సంఘశక్తా వైదవ ।
ఇత్యేవం లోకగర్వాం విమలతరమహోదారసంపూర్ణబుద్ధి
స్సుబ్బాంబేయం న్యమూర్తీత్ భవన మిద మపూర్వాంగరమ్యం
విధాయ.

౭

ఆంధ్రేష్వైకకోఽపి ప్రకృష్ట కృతి భారవహననిపుణతరః ।
ఇత్యేవం భవనే స్మి న్నబలా ఘోషయతి భవననిర్మిత్య.

౮

సీ. శ్రీసాంద్రపీఠాపురీరమ్యరాజన్యః

హాకండ భాషాద్భుతి నుండ ధృతిని

ఆంధ్రుల విశ్వవిద్యాలయ వృద్ధికై

దాతల విక్రముఁ డీతఁ హాకండ

రామయఁతులు రమ్యాంధ్రసాహిత్య

పరిషత్తు నొక్కండ ప్రాథమిక

ఈయమ యోగ్యుక యీసాధనిర్మాణ

కార్యధురీణయై కాంచె యశము.

గీ. ఇటుల నీయాంధ్రమండలి నీక్షసేయ

నొక్కఁజొక్కఁడ ఘనకార్య మూర్జితముగఁ

తేయ సమకృష్టి ధైర్యము చింతసేయ

వన్నిటను నగ్ర్య మేయుండ కబ్రమేమి ?

మ. భవవంబున్ దరిసింప నెంచినఘనుల్ ప్రాపించి చూడంగ సం

భవమే ? యెవ్వరు దీనిఁ గట్టిరి బలీ ! బాగొప్ప ! ఏరెవ్వరే !

దివిఁ దాఁడంగను నున్ననీ భవసమ స్పృష్టన్ గనుల్ విప్పించున్

దివిదాడంగని నేత్రముల్ తంకురా నిర్మాతకేమా నాకో ?

శా. పారం బొందుదునే భవం చిడఁగ నా భారమ్మటంచు గృతిఁ

వీరావేశముతోడ దానమిడి యర్పిం లేద యీ డంచఁగ

ధీరత్వంబును సాహసంబు నెగడ నిర్భాణముం జేయఁగాఁ,

బ్రారంభించి ప్రవేశముంజలుపు సుబ్బంబ న్నుతింప నలెన్.

చ. ఇరువదియా ! పదాఠ ! యిదె యిచ్చెద వేలను, గ్రిందుమీఁదు మీ

రరయక కట్టుఁ డంచుఁ గను నాదరణంబునఁ బల్కు-సాధ్య నీ,

ధరఁగనుగొంటిరే ? యిటులుదారత సుబ్బమ కబ్బె నీయిలక

గర మరు దిట్టి దాతృతకుఁ గారణ మేమయియుండి యుండునో ?

గీ. కీర్తిగడియింప నిట్టిట్టి కృతులు తలచి

కడఁగఁ జేయఁగఁ బూనిన ఘనులు కలరు

కాని యాకీర్తి కాంక్షించి కాదు, కవఁగఁ

గలదు సుందరరాముని ఘనతకాంక్ష.

౧౩

చ. తెలియఁగఁజేయు నిట్టిఘనదీనిబిడికృతకాంక్షితంబు మీ
రలు మునుమున్ను కాంచనగు రమ్యము లాభవనాక్షరంబులే
యిల నిదె భర్తృవాంఛితము నేర్పడఁజేయుట యన్నదొక్కడే
కలదు పశ్చిమతామణికిఁ గాంక్షితమస్యము లేదులేదుగా.

౧౪

ఉ. కూరిమిలోడఁగిటులు కోడలికిం భవనంబు కట్టినన్
జేరిమి కోడ నందలము పెంపుగఁ జేరిచి యూర నేగివన్
గోరుట మాన దీయవిడ కోరుచు నున్నది సుబ్బమాంబ! మా
కారయసాధవాస మింక హాయిని గొల్పు నటంచు నిత్తటిక.

౧౫

ఉ. లోకములోన నత్తలకు లోకువ కోడలు కాని మీయెడన్
బోకడ నంతయుం గనఁగఁ బూర్ణవిరుద్ధము; కోడ లిట్టివన్
బోకడవెట్ట కొక్కపరిపూర్ణపు వత్సరమేగకుండ నీ
వేకరణిం బొనర్తు! గడియింపుము కోడలియొప్పితంబులన్.

౧౬

గీ. రామయూర్యండు నీ యట్టి రత్నఖనియె
కలదు నాపుత్రి కేమని గరువ మూని
యేమి చెప్పక నిశ్చింత నేఁగె దివికి
వంశజులచేవ యెఱుంగనివార లెవరు.

౧౭

ఉ. వా! యెవరయ్య! యిట్టికృతి బాగుగ నల్పిరి; యుత్సవంబులో
నాయెడ గారవం బిడుచు నన్ను ఘనాదృతిఁ బిల్వ బంపిరే!
యీయిల నెవ్వోట్టిరని యీ రమ్యృత్తుఁడు కష్ట మెంతునే?
పో" యివచ్చె విక్రముడు; పూర్ణకృపామతి మెద్దఁగావలె.

౧౮

గీ. చులుక వేనకువేలను సుబ్బమాంబ !
యచ్చియుంటివి ప్రతిఫల మీయకునికి
గౌరవం బోటు ! మఱువక కాన్క లిడెద !
వేయికోకోక్క పద్యంబు వెలకుఁ గొనుము.

ఓమ్.

శ్రీ ప్రభల సుందరరామయ్యగారి ధర్మపక్షి వేంకటసుబ్బమ్మగారు
శ్రీ ఆంధ్ర హిత్యపరిషద్భవన ప్రవేశమహోత్సవ
సమయ ప్రశంసా

పద్యరత్న వంచకము.

చ. సిరి కిరవౌ జయ స్థికులసింధుసుధాంశుడు రామయ్యాయ్ దా,
దరమునఁ బెంపఁగాఁ జెరిగి తత్తదుదారన రేంద్రచంద్ర భా
స్వర కరుణ నైలంగు పరిమన్నవకల్పలతామతల్లి సు
స్థిరయ్యు యంద్రులక దనియఁజేయుత మాశశి తారకమ్ముగా. ౧
ఈ. ఆమూలమ్ముగ గ్రాంథికాంధ్రమును మాయంజేయఁగా గ్రామ్యభా
షామేఘమ్ములు సాంద్రమై యలము దుష్కాలమ్మున న్నిమహో
ద్దామప్రాభవ మన్ప్రభంజనము తత్కాలువ్యముం బాపి లే
జోమాన్యంబొనరించె నీకివియె మాజోహారు లోసాహితీ. ౨

ఉ. సోదరుడైన రామయ యహనకృపం గని పెంచె నంచు న
త్యాదృతి మీఁదివ్యమగు హర్త్యము వేంకటసుబ్బమాంబ నీ
క్షేదయచేసె భర్తదగు నాహ్వయ మయ్యది శాశ్వతంబుగా
నేదియు లోటులేదు? ద యింకిట నోపరిషద్భూమణే. ౩

గీ. మనగోడలవంచు ససూనమైన
పేర్ని దైవార విరపు గల్పించుమేన
యల్ల కాచంద్రతారార్క ప్రానయశము
గూర్పు మోయాంధ్రసాహితీ కోమలాంగి.

మ. ధనవంతు ల్బలమంతు లెంతయును విద్యావంతు లీధాత్రియం
మన లేరెందఱు రామయ్యునకె యెందుం బెల్లె సాహిత్య సం
స్థను సృష్టింపగఁ జెలవఁ దల్సహజవై దైవారు నీకే తగఁ
ఘనహర్మ్యం బిటుగూర్చిదాన మొసంగఁగా నెందు సుబ్బంబరో గి

ఇట్లు,

9-6-1946,
వింజరం
కాకినాడ తాలూకా.

}

విద్యత్కవిశేఖరః వ్యాకరణాచార్య,
ఆంధ్రప్రదేశ్ సరిత్యాగరాదిగ్రంథకర్త,
పిలేటి సూర్యవారాయణశాస్త్రి,
శ్రీ వేంకటేశ్వర వేదశాస్త్ర వేద
కాలా ప్రధానోపాధ్యాయుడు.

ఓమ్.

శ్రీశ్రీశ్రీ జయపురాధీశ్వరులగు విక్రమదేవవర్మ
మహారాజులుగారికి సమర్పించిన ప్రశంసా

పద్యరత్న పంచకము.

శ్లో. శ్రీమాన్ జయపురరాజ్య
శ్రీదయతో దాతృతావిజితకర్ణః
సాహిత్యపార్వతేః
శ్రీవిక్రమదేవ భూమిపజయతు.

ఉ. విక్రమదేవవర్త పృథివీపతులందున మేటి నేటి న
మృక్కప్రతి కాధిపత్య మది యందుట లారయ భావికాలకా
ర్యక్రమమెంత మేని యు సుభావహమై దనరారు నంచు ని
ర్వక్రముగా నెటుంగనగు రాజులు మున్నతిమీఱు సాహితీ. ౨

చ. సకల కలాప్రపూర్ణుడయి సాహితీయంకన సార్వభౌమఁడై
యకలుషది తృప్తియయి యన్యదురాపయశోవిభాసియై
ప్రకటతరాతిసంపదభిరాముఁడు నౌజయపూర్వభుంక పుష్ప
సిక నిడ నీకు నున్నతి యిదిదృశముం గలిగించుఁ గావుతన్. ౩

మ. అనువర్తంబును లక్ష వార్షికముగా నావిశ్వవిద్యాలయ
మున కర్పించు వదాన్యఁ డీనినుఁ గృపాపూరవృత్తాల్లక్షణ
మున నొక్కింతగఁ జూచినకొ సకల సమ్మోద ప్రదాన్మత్య మెం
దును జేకూరుట యబ్రమొక్కొ? పరిషత్తు! పండె నీపుణ్యముల్.

గీ. ఆంధ్రపరిషత్తు గావించు నత్యపూర్వ
పూర్వజకౌర్మితోరుతపోవిశేష
మునను విక్రమదేవవిభుండు నన్య
భోజఁ డధ్యక్షపీఠమ్ము పొందు నేడు. ౪

ఇట్లు,

ఆంధ్రకథాపరిత్సాగరాదిగ్రంథకర్త.

ఓలేటి సూర్యనారాయణశాస్త్రి
శ్రీవేంకటేశ్వర వేదిశాస్త్రపాఠశాలా
ప్రధానోపాధ్యాయుఁడు.

9-6-46,

వింజరం.

కాకినాడతాలూకా.

}

ఆనందము.

చిలుకూరి విశ్వనాథశాస్త్రి.

శ్రీమదాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు మోక్షము

నవభవన ప్రవేశంపుట త్వవమునగు

కవులు పండితులును : చుచు ఘనతరంపు

దీవనలు పండుఁగాక ! యాదేవుకరుణ.

భూజను లెల్లరుం బొగడుపొలికి, భోజనదృష్టుడైన యీ

శ్రీజయపూరధీశ్వరునిచేఁ దెలువ బడుచుండె, వాఙ్మయ

భ్రాజితమైన యీభవనవర్యము; తన్మవితర్య మెట్టిదో

యోజనసేయుడి గుణమహోదధులైన పదస్య కేఖరుల్ !

ఈముహూర్తము మంచిదై యెల్లయపుడు

ప్రభల సుబ్బమసుందరరామనామ

దంపతులపేర శాశ్వతస్థాయిగుచు

నాంధ్రసాహితీ యిం దలరారుఁగాత ?

రాణ్ణి హేంద్రకవీంద్రరహస్యహర్షంబునఁ

బసిడిగిన్నెలలోనఁ బాలు ద్రావి

సోమమాజులవారి హోమవేదికలపై

నల్లన చల్లగా నాటలాడి

శ్రీనాథకవివర్యు నీసడ్కోకిలలో

హోయిగాఁ దూగుటయ్యాల లూఁగి

భక్తపాతనయింటి పంచపాళీలలో

మెత్తనితయ్యల నొత్తిగిల్లి

తాత యగుపెద్దనకవి తత్పరత మీఱ

గజము నెక్కింప మెలగుచుఁ గరముమెఱయు

నాంధ్రకవితాకుమారి జయోఽస్తు నీకు

అంధసాహిత్యలక్ష్మీ జయోఽస్తు నీకు.

తెలుగులోని అఖండయతులు - వానిగతులు.

చిలుకూరి పాపయ్యకాశ్రి.

కడచిన జూలై నెలలో వెలువడిన భారతి పత్రికలో అఖండయతిని గూర్చి కొంతవఱకుఁ బ్రసంగించియున్నాఁడను. ఇంకను దత్ప్రసంగమున ముఖ్యముగఁ గొన్ని యంశములు పాఠకుల కెఱిగింపఁ దలచి యీ వ్యాసము వ్రాయఁబూనినాఁడను.

సంధివశమున నుత్తరపదమునందలి యచ్చతోఁ గూడిన తావులందెల్ల వఱి, సమానాక్షరములకు నచ్చునకు హల్లునకు చెల్లింప వచ్చుననియు, అదియే యఖండవడి యనియు, దానినే భీమన ముద్దరాజు రామన చిత్రకవి పెద్దన కూచిమంచి తిమ్మనయు సంగీకరించి నారనియు, అప్పకవి యొక్కఁడే యంగీకరింపనివాఁ డనియు అందుచేఁ బండితలోకమున నీయఖండయతికి వెలివచ్చినదనియు గిడుగు సీతాపతి పంతులు బి. ఏ. ఎల్. టి గారు 1920 మే జూన్ నెలలకు వెలువడిన 'తెలుగు' అనుమాసపత్రికలో 'అఖండవడి' యనుపేర దీర్ఘవ్యాసము నొకటి ప్రకటించియున్నారు 1934 లో వెలువడిన అప్పకవీయము పీఠికలో నీ వ్యాసమునుగూర్చి తిరుగ నుద్ఘాటన మొనర్చినారు. ఆవ్యాసమున వారు తెలిపిన యుపపత్తులు లక్ష్యములుగ నిచ్చిన కవి ప్రయోగములు వాని పాఠములు నెంతవఱకు సరిపడియున్నవో కొంత పరిశీలింతము.

అప్పకవి యఖండవడికి వెలివెట్టలేదని యావఱకే వాసియుంటిని. భీమన, పంతులుగా రనుకొనిన యఖండవడి సంగీకరించినచో, ప్రాదియలియందుఁగూడ నుత్తరపదాద్యచ్చతోఁ గూడిన తావున నచ్చునకు హల్లులకు యతి చెల్లింపవలయునుగాన అఖండయతిచేతనే గతార్థమగుచుండ మఱిప్రాదియతి సంగీకరింప నక్కఱలేదు. ఇటులనే రామన గాని పెద్దనగాని తిమ్మనగాని, అప్పకవి యుభయయతులుగా లెక్కించిన వర్గములోనినిత్యసమాసాదియతుల లక్షణలక్ష్యములనుదెలుపఁగూడదు. అఖండయతి సంగీకరించును నితరయతులనుగూడ సంగీకరించిన పై

లాక్షణికు లందఱుకూడ పంతులుగారు తెల్పిన యఖండయతి సంగీక రింప లేదని చెప్పుచున్ను. వారనుకొనినదే లాక్షణికాభిమతమైనచో వైలాక్షణికులందఱు నలాక్షణికులేని గానోపుదురు. ఒక్క అఖండయతి మాత్రము సంగీకరించిన సర్వలక్ష్యములు పరిపడుచుండ భీమవగాని యితరులుగాని యతుల సంఖ్య నేల పొడిగింపవలయును.

లాక్షణికహృదయము సరయుట కష్టపాధ్యము. యధాతథము గ నెఱిగిననేగాని లక్షణము సరిగా సమన్వయింపదు. ఏదియో యొకరీతిని సమన్వయించిన నది లక్ష్యమున ససిగాఁబోసగదు. ఒకప్పుడు విపరీతపథమును బట్టెనేని భ్రాంతిని గలిగించును. తన్ములకముగ పాఠానికలాక్షణికులను సైత మడవదించుట తటస్థించును. అఖండ యతిఃపయమున నిట్టియవస్థయే తటస్థించినది. 'తెలుగు' లో పంతులు గారు ఈయతనిగూర్చి యింకను నీకిందిరీతిని బ్రస్తావించియున్నారు.

“అఖండవడి అగ్రహ్యమని చాలామందికి భ్రమ. బాలవ్యాకరణ సూత్రములు అప్రతిహతములని పరిశీలన లేకపోవుటచే భీమవడి నట్లే ఛండశాస్త్రమునందు అప్పకవిలక్షణములు వేదవాక్యములు గా పండితులు శిరసావహించడముచేత అఖండవడికి వెలివచ్చినది”

బాలవ్యాకరణమును రచించిన చిన్నయసూరి, ఆంధ్రభాషలో నేటి దనుక వెలువడిన వ్యాకరణగ్రంథము లన్నిటిలో నుత్కృష్టమని యనుపించుకీరి, సంస్కృత వ్యాకరణసూత్రనిర్మితి కించుకయు నీడఁ బోనిపద్ధతిని సూత్రనిర్మాణమును గావించి తదనుగుణముగ వృత్తిని సంతరించియున్నాఁడు. కనుకనే సూరిసూత్రము అప్రతిహతములు బహువిచారసహములునై యున్నవి. అటులనే అప్పకవి తననాటికిఁ బ్రసిద్ధికెక్కిన ఛందోగ్రంథములను జాలవఱకు నవలోడనముచేసి విపులమగు లక్షణగ్రంథమును నిర్మించియున్నాఁడు. కావుననే పండితుల కాలని ఛందోగ్రంథమాదరపాత్రమయ్యెను. ఇంతియగాక సూరి అప్పకవియుఁగూడ శాస్త్రములందు విశేషమగుప్రజ్ఞనాన్వితినవారు. శా

స్త్రము నెఱుంగని వారివలె వారెట్లు లక్షణనిర్మితికే గడఁగఁజాలెదరు. పండితులు పండితులగ్రంథముల నాదరించుటలో వింత యే మున్నది. పూర్వోత్తరవిరోధములులేకుండ నన్యూనాతిరిక్తములగువాక్యములతోఁ దాము తెలుపఁబూనిన విషయముల నెఱిఁగించుటయే యుత్తమపండితలక్షణము. అట్టిపాండిత్య మీయుధయుల రచనలయందును గానవచ్చెడిని. వారి హృదయముల నవగతముచేసికొనక వారి నపవదించుటకంటె నింకను శ్రీమగొని వారి వచనములందలి సారస్యమును బాగుగ నెఱుంగుట నహృదయములగు విమర్శకులకుఁ గర్తవ్యము.

అఖండయతి రెండు తెఱఁగులు గలదియనియు, అందు బహు లాక్షణికసమ్మతమైన యఖండయతియే పరిగ్రాహ్య మనియు, విషమాఖండ మగ్రాహ్యమనియు వెనుకటి జూలై సంచికలోఁ దెలిపియున్నాను. లాక్షణికహృదయాభిజ్ఞులగు పండితులు భ్రాంతి యేమియు లేక నిశ్చితబుద్ధితో నాటికి నేటికిఁగూడ విషమాఖండయతిని స్వీకరించుటలేదు. ప్రాచీనార్వాచీన లాక్షణికులు గాని, లక్షణవేత్తలయిన కవులుగాని యిట్టియతిని బరిగ్రహింపలేదు. కవితామార్గమున నవధాన మంతగ లేక, తగినపదజాలము బుద్ధిస్థముగాక యేదియో యొకరీతిని గవిత్యము గూర్చు గడఁగువారే యీవిషమాఖండము నంగీకరించెదరు. విషమాఖండమనఁగా సంధివశమునఁ బైయచ్చుతోఁగూడిన సమానాక్షరముల కిచ్చవచ్చినతావులందెల్ల నచ్చుతోను హల్లుతోను యతి చెల్లుంచుట. ఇట్టియతిని బ్రాచీనార్వాచీనలాక్షణికులు సైత మంగీకరించిరనియు, ప్రాచీనకవుల ప్రయోగములుగూడ కుప్పతిప్పలుగాఁ గలవనియు, పరిష్కర్తలయిన పండితులు ముద్రితప్రతులలో దిద్దివేసినారనియు, వాటిప్రతులలోమాత్ర మిట్లే నిలిచి యున్నవనియు పంతులు గారు 'తెలుగు' లోఁ దెలిపినారు. ఈయభిప్రాయము లెంతవఱకు సరిపడునో కొంచెము పరికించెదము.

ప్రాచీనులు ప్రామాణికులు వగు తెలుగులాక్షణికుల లక్షణవిశ్వాసా
 పద్ధతి పరస్పరతో వారు తమనాటికి బ్రసిద్ధిలోనున్న యే తమకృతులం
 దు దలుచుగఁ గావచ్చు ప్రయోగపరణి ననుసరించియు, అంతకుఁ
 ముం దుండులాక్షణికులనుతములఁ బరిశీలించియు లక్షణవిద్వితీకి
 గడచివారు. కావుననే ప్రాచీనలక్షణగ్రంథములకు పరిపక్షి లక్ష్యము
 లు ప్రాచీనకవులకృతులలోఁ గావవగును. వారి కృతులలో నాటి
 లక్షణములకు విరుద్ధమైన యంశములు నేడు మనకుఁ గన్పట్టినచో నవి
 ప్రమాదములేనిఁ గావచ్చును; లేక వాఁయవగాండఁయవవధానమేనిఁ
 గావచ్చును. అట్లయ్యను నేడు వాఁతప్రకృతులను బరిశీలించినచో పర
 పములు లక్షణానుగతములు వగుపాఠములు గావవచ్చుచున్నవి. విమ
 ర్శకులు నిరూపించు విరోధాంశము లందు పొడసూపకున్నవి. రానురాను
 ప్రబంధయుగమునఁ గొందఱుకృతులలో భావప్రభావత సంగీకరించి
 లక్షణసృష్టత యంతగఁ బాటించుటకుండుట యేర్పడినది. అట్టిప్రబం
 ధములు ప్రచారములోనికి వచ్చినకొలది లక్షణవైపుల్యమున కక్కఱ
 యేర్పడినది. నాఁకైనను ప్రామాణికులైన లాక్షణికులు కొన్నిప్రబంధ
 ములనే గ్రహించిరిగాని వెలువడిన వాని నన్నిటిని నూడ గ్రహింప
 లేదు. వారికైనను తగినంత గ్రంథసామగ్రి లభింపకుండుటచే నెవరికి
 దోచినట్లు వారు కొన్నిలక్షణలక్ష్యములఁ గావించుపద్ధతి యేర్పడినది.
 లక్షణగ్రంథములైనవను దమకభిమతమైన యేకొన్నిటినిమాత్ర మో
 చూచి, లభించునంతవఱ కన్నిటిని దలస్పర్చిగఁ బరికింపకలాఁగి నీకులపైఁ
 గాని కవులపైఁగాని దోషముల వారోపించుట నేటివిమర్శకుల కొక
 యాచారమై పాఠుచున్నది. భారతములోని అఖండవర్ణన పంతులు
 గారు 'తెలుగు' లో తేటపఱచిన పద్ధతి చరింపుడు.

౧

ఉ. వీరలు దైవశక్తిఁ బ్రేమిం న వారను టిమి పండియం
 వీరమణియ కాంతి నుపమింపగ వేఁపులగాక...

భార. ఆది గె.౧౧౧.

శంఖ. ౪. ౭] తెలుగులోని అఖండయతులు - వానిగతులు. ౪౩

ఈపద్యములో ఇంచుగాగమసంబంధమైన ఇకారము విరుగు నంటే మొదటి పాదములోను, విరుగదంటే రెండవపాదములోను అఖండయతి సిద్ధమనియు, అఖండయతి సంగీకరింపని అప్యకవిమరముచొప్పున వది దురుద్ధరదోష మనియు వంతులుగాను తెలిసియున్నారు. కాని యించుగాగమముతోఁ గూడినచోట పద్యము హల్లునకుఁగూడ యతి చెల్లింపవచ్చునని లాక్షణికులయుఁ బ్రామాణిక కవులయు వర్ణిచియు మ్రేవట్టు నీ క్రింది విషయములవలన స్పష్టమగుచున్నది.

లక్షణచూడమునీలో—

క. ఇంచియును పచ్చపొల్లు ను
దంచితముగ సంధిఁ గూడువచ్చును భిన్నం
రెంచగఁ బాఁఁకు హరిఁ బరి
కించెవన్ రెంచిఁ జెల్లు నెలమిం గృతులన్.

అని కలదు. దీని ననుసరించి యించుగాగమముతోఁ గూడువచ్చు పద్యతోడను హల్లుతోడను యతిచెల్లవచ్చును. వన్నెచోడుని కుమారసంభవములోని యీ క్రింది ప్రయోగముల నీవిషయము స్పష్టమగుచున్నది.

క. వరువడిఁ గులగిరు లిడి వా
రిరుహాధనుఁ జొనరి గంధరించెనొకోవా.

కు. సం. ౭. ౮౪౩.

చ. ఎలిమిఁ దికాళితోడ నెలిగించుచు. . .

కు. సం. ౮. ౩౦౮.

ఇట్టి ప్రయోగము తింకను వెన్నియోగలవు విస్తరభీతిచే విరమించినాడను.

మఱియు కరిషద్యాండాగారమునందలి 914 సంఖ్యగల తాళపత్రప్రతిలో “ఈ రమణీయకాండ నువ్వయిచ్చివ వేల్పులగాక” అను

పాతము గలదు. ఈ పాతమున నర్థమును మిక్కిలి బొచ్చిరిని వహించి నది. కంతులుగా రనుకొనిన దోష మిస్తుమంతయును లేదు.

అముద్రితమైన భారతము లక్ష్మీపతి సోమయాజిగారి భారతవ్యాఖ్యానములో నీవిషయమున ఎవరణ మిట్లున్నది.

“౧. ౧౧౩. ఈ పద్యములో పద్మమద్వితీయచరణములలో విశ్వసమాపవడి.

గీ. పదము విభజించి చెప్పఁ జొప్పుడని యనియు

నవ్యకల్పంబు గొని విగ్రహంబుచెప్ప

నదియు నిత్యసమాపమై యలరుచుండు

నట్టివంధి నచ్చైవ వాడై న విరతి.”

ఈ పద్ధతిని ఇంచుగాగమముతోఁ గూడిన పదములను నిత్యసమాపములుగ భావించినచో నేపాధకమును గలుగఁ జోదు.

౨

క. కొడుకుం ద్రిలోక విజయుం

బడయుదు నని ఘోర మగుతపం బొడలఁపం

దొడఁగె సురరాజు నెడలో

నిడుకొని యేకాగ్రబుద్ధి నిష్ఠాత్ముండై.

భార. ౧. ౧౧౬.

ఈపద్యము న్నాగవహదమున ఇరుకొని అనుపదమునందలి ‘ఇ’ లో గూడిన ‘ని’ కిని నిష్ఠాత్ముండై అనుపదమునందలి ‘ని’ కిని యలి చెల్లించుటచే నఖండయతియనుకొనినారు. మఱియు, “నిష్ఠాత్ముండై అనుటకు బదులుగా ‘నేకాంతమునన్’ అని అచ్చులో మార్చినారు. ‘నిష్ఠాత్ముండై, అని కని హృదయమైవట్లు దాని తర్వాతి వచనములో ఇట్లరినిష్ఠ నేకపాదస్థితుండయి అని ఉండడముచేత పృథ్వియు’ అని నమ్మించినారు. కాని ఏకాంతమునన్ అను పాతమే వెళ్లి తలయాక ప్రతులలో నున్నది అందున్న పాత

మునే ముద్రించినారు. మార్పు మాత్రముచేయలేదు. ఇంతియగాక నిష్ఠాత్ముడై అనుపదమునకు నిష్ఠ తోఁగూడిన మనస్సుగలవాడై యని యర్థము. ఈయర్థము ఏకాగ్రబుద్ధిన్ అను దానిచే సిద్ధమగుచుండ నిష్ఠాత్ముడై అనునది పునరుక్తమగును. ఏకాంతమునన్ అనగా రహస్యముగా అనియర్థము. ఈ ప్రకరణమున నీయది యపేక్షితమునుగూడ. పునరుక్తార్థపదములను బ్రయోగించుట నన్నయభట్టారకకవిహృదయ మెన్నఁటికిని గాదు. కావున నీ ప్రయోగమునందును వారి కభిమత మైన యఖండయతి లేదు.

3

క. ఏవ కడు నేర్పుకాడవు

గావలవదు వీనిఁ గొన్నిఁ గఱచితి మేమున్

నీవిద్యలెల్లఁ జూపుదు

మీ వీరులు సూచిమేలు మేలని పొగడన్.

భార. ఆది. గ. 3౨.

ఈపద్యమునాల్గవ చరణమున ఈవీరులులోని 'ఈ' తోఁ గూడిన 'మీ' కిని మేలని లోని 'మే' కిని యతిచెల్లించుటచే నఖండయతి యనినారు. "మేవీరలు" అని దిద్దివారు. చూపుదుమే అంటే అర్థంసరిపడదు. చూపుదుము + ఈవీరులు అంటే అర్థమగుతుంది." అనియు వివరించినారు. వ్రాతప్రతులు పెక్కింటిలో 'మేవీరలు' అనియే పాఠము. ఎవరును దిద్దినదిమాత్రముగాదు. నీవు చూపించెడి విద్యలు మేమును చూపుదుమే అను కర్ణవచనములో నర్థము సరిపడకుండుటెట్టులో యెఱుంగ రాకున్నది. దీనికి మూలమైన సంస్కృతభారతము నందిట్లున్నది. శ్లో. పార్థ యత్రే కృతం కర్మ విశేషవ దహం తతః

కరిష్యే పశ్యతాం శృణాం మాత్మనా విస్మయం గమః

ఇందలి 'పశ్యతాం శృణాం' అనుదాని కనువాదము 'వీరలు సూచి' అనునది. ఈవీరులు అనుపాఠముమాత్రము పొసఁగదు. కావున

వా రనుకొనిన యఖండయతి కిటఁ బ్రసక్తి లేదు. పరిషత్తునందలి తాళ పత్రప్రతిలోఁ బాఠమిట్లున్నది.

క. నీ వొకఁడ నేర్పుకాడవు
గావలవదు వీనిఁ గొన్నిఁ గఱచితి మేమున్
నీవిద్యలెల్లఁ జూపుదు
మే వీరలు సూచి మేలుమేలని పొగడన్.

వాక్రప్రతులను బరిశీలించి పాఠముల నరసి మూలముతోఁ గూర్చి సమన్వయించినచో భారతమునందెక్కడను వారనుకొనిన య ఖండయతు లుండఁజోవు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే మిగిలిన భారతప్రయోగ ములకు సమాధానమియ వదలినాడను.

“తఱుచుగా అఖండవడి వాడిన మహాకవి శ్రీనాథుని గ్రంథాలలోని ప్రయోగాలుచూడండి” అని పంతులు గారు చూపించిన ప్రయోగముల నరయుదము.

కాశీఖండములో:—

క. అంభోధి వలయితావని
సంభరణప్రౌఢనిజభుజార్గళయుగళి ... కాశీ. ౧. ౬౩.

అను పద్యములో ద్వితీయచరణమున సంభరణలోని “స కును భుజార్గళ అను సమాసమున సంధివశమున అచ్చతోఁగూడిన (భుజ+ అర్గళ) లోని “జా” కును యతిచెల్లించుటచే నఖండయతి యని పంతులుగారి యభిప్రాయము. కాని యీ పద్యమునకు పరిషత్తునందలి తాళ పత్రప్రతులలో పాఠమిట్లున్నది.

క. అంభోధివలయితావని
సంభరణప్రౌఢనిజభుజాయుగళీసం
రంభావితకిరచ్చప
కుంభీనససార్వభౌమకులకుధరునకున్.

సంఖ్య. ౪. ౬.] తెలుగులోని అఖండయతులు - వానిగతులు. ౪౯

ఈపాఠమే వ్రాతప్రతులం దున్నది గావునను, మాకంటెను గూడ పంతులుగారికి వ్రాతప్రతులయెడల బ్రాహ్మణికత్వాభినివేశ మెక్కుడు. గావునను ఇది వారనుకొనిన యఖండయతి గానేరదు.

౨

క. ఈకుధర మిచ్చు శిఖరా

లోకనమాత్రమున ముక్తు లుల్లసిలంగన్.

కాశీ 3. ౬౦

ఇటు అలోకనలోని 'లో' కును ఉల్లసిలంగన్ అను పదము నందలి 'ఉ' తో సంధివశమునఁగూడిన 'లు' కును యతి చెల్లించుటచే వారనుకొనిన యఖండయతి శ్రీనాథుఁడు ప్రయోగించె ననుకొని నారేగాని అది యట్లుగానేరదు. వ్రాతప్రతిలోఁ బాఠమిట్లున్నది.

క. ... శిఖరా, లోకనమాత్రమున ముక్తులు కురంగాక్షి.

ఇంతియగాక ఉత్ అను నుపసర్గతోఁగూడిన 'లు' కుఁ బ్రాది యతిగా నుభయమును జెల్లవచ్చును. కావున నెట్టుచు బాధకము గా నేరదు.

3

ఉ. తంత్రము లాచరించి వసుధామరముఖులు ...

కాశీ. ౬. 3౦౧

ఇట తంత్రములోని 'త' కును వసుధామర శబ్దములో సంధి వశమున (వసుధా + అమర) అమరశబ్దములోని 'అ' కారముతోఁ గూడిన 'ధా' కును యతిఁగూర్చుటచే నఖండయతియని వారియూహ. కాని వసుధామరశబ్దము సంస్కృత నిత్యసమాసము. బ్రాహ్మణుడను నర్థమున రూఢము. కావున నిట నచ్చుతోడను హల్లుతోడను గూడ యతి చెల్లవచ్చును.

౪

ఉ. ... కై, లాటమునకొ ఘట్టిలై నకలార్థము దేవరయాజ్ఞ పావునన్.

ఇట్లు కైలాటములోని 'లా'కును, సకలార్థము అనుపదమున సంధివశమున (సకల + అర్థము) అర్థములోని 'అ' తోఁగూడిన 'లా' కును యత్తిచ్చెల్లించుటచే నఖండయతి యనుకొనినారు. కాని కైలాటము అనునది దేశ్యనిత్యసమాసము గావున నచ్చతోను హల్లుతోను యత్తి చెల్లవచ్చును. కావున నిదియు లాక్షణికసమ్మతమే.

ఇక భీమేశ్వర పురాణమునందు పంతులు గా రఖండయతుల తోఁ గూడిన ననుకొనినప్రయోగములను వాని సమర్థనములను బరిశీ లింతము. ఇంతకును మాభాండాగారమున భీమఖండమునకు వాఁత ప్రతులు లేకుండుటచేఁ గొన్ని యంశములకు మాత్రమే యిట సమా థానము వ్రాయుచున్నాను. మిగిలినవికూడ వాఁతప్రతులను బరిశీ లించినచో సరిపడునని గట్టిగఁ జెప్పవచ్చును.

- ౧. తక్కక రావుసింగవసుధాధిపుఁ డథుల కర్థ మిచ్చుచో.
- ౨. తమ్ముని వీరభద్రవసుధాధిపు విక్రమవీరభద్రునిఁ.
- ౩. ...మరల, న్మాతృపయోధరపయః కణాస్వాదనమున్.
- ౪. ద్వాదశక్షేత్రీర్థయాత్రాభివృద్ధి.

గ. కాశ్యపగోత్రీపవిత్రీయ, వశ్యాయధరాధరోద్భవాధిపభర్త. ఈ ప్రయోగములలో శ్రీనాథుఁడు తమ కథిమతమైన యఖండయతి వాడెనని యభిప్రాయపడుచున్నారు. కాని వసుధాధిప (వసుధా + అధిప) పయః కణాస్వాదనము (పయఃకణ + ఆస్వాదనము) యాత్రాభివృద్ధి (యాత్రా + అభివృద్ధి) ధరాధరోద్భవాధిప (ధరాధరోద్భవ + అధిప) అనుపదములలో సవర్ణద్విర్లు సంధివశమున అధి, ఆజ్, అభి అను నుపసర్గలతోఁ గూడియుండుటచే నిట్టివి ప్రాచీనయతులలో సంతర్భ వించుటచే లాక్షణికసమ్మతములే యగును. పోదులైన యుపసర్గలు తరువాతి పదములతోఁగూడినపుడే ప్రాచీయతి యనుకొన నక్కఱలేదు.

గీ. ఛాత్రీః బ్రాచీయోగ మాత్రంబు గలిగిన

సుధయమును రచింప నొనరుఁ గృతిః

సాతిరిక్తభక్తి కళాసేవిత శమ

లాలయానివాస లక్ష్మ్య మిదియ.

అను కవిచింతామణి లక్షణము ననుసరించి, యుపసర్గతోఁ గూడినమాత్రమున నుభయమునకు యతి చెల్లవచ్చును. ఈరీతిగఁ బై యుదాహరణములందెల్ల వారనుకొనిన యఖండయతి మాత్రములేదు.

౩. సీహారమణీయమూర్తి నిందుకరణమా.

ఈపద్యమున సీ హారములోని "సీ" కిని ఇందుపదముతో సంధించిన "ని" కిని యతి చెల్లించినాఁడు శ్రీనాథుఁడని పంతులుగారు భ్రాంతిపడినారు. పద్యమును బూర్తిగ ననున్వయించినచో వారనుకొనిన యతి యిక్కడ లేదు. కేవల మొక్కపాదమునే యుదాహరించుటచే బాధకులకు నైతము భ్రాంతి యొదవుచున్నది.

క. సీహార భూధరేశ్వరు

సీహారమణీయమూర్తి నిందుకరహిమా

సీహారహీరకుముదను

ధాహారసమాసకాంతి నభివర్ణింతున్.

సీహారమణీయమూర్తియని యనుకొనునపుడు వార్ధము నెట్లు సరి పెట్టుకొనిరో యెఱుంగరాదు. సీహారమణి యననేమో? సీహారమణీయ మనఁగానేమో? ఇట్టిపాదమును విడిచినచో వెనుకటి పాదమున కస్వయమెట్లో? కాని యిట వట్టిసమాసమున వచ్చిన నుగమముతోఁ గూడిన రూపమిది. కావున ఈహారమణీయమూర్తి యనియే విజుగును. సీహారభూధరేశ్వరునిహిమవత్పర్వతముయొక్క యిచ్ఛాచుగుణమగు సుందరాకారుఁడు పరమేశ్వరుఁ డనిభావము. ఈ యర్థమున వారనుకొనిన యఖండయతి యిచ్చటలేదు.

హరవిలాసమున—

ఉ. ...ఎప్పుడు, నించునొకో హరుండు తనణిమణి నంచును వింట
నారి సారించుచు ...

“ఇందులో ఇంచునొకో ప్రయోగము సార్థకముగాని నించు నొకో గాదు” అనిపంతులుగారు వివరించినారు. ఇక్కడ “ఇంచునొకో” యనునపు డేయర్థము పాసగునో తెలుపకయే, సార్థకమగుట యెట్లో తెలియరాకున్నది. ఇంచుధాతువున కకర్మకాథముండే ప్రయోగములు ప్రచురముగఁ గలవు. ఆయర్థము లిటఁ గుమరపు. సకర్మకాథముల నిట కుచితమైన యర్థమేమియుఁ గానరాదు. ఇంతియగాక శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారిచేఁ బరిష్కరింపబడి ఆనందముద్రణాలయము వారిచే ముద్రింపబడిన హరవిలాసములో “ఎప్పు మన్నించునొకో” అను పాఠము గలదు. ఆపక్షమున నేవిధమైన యతిదోషమును లేదు. నైషధమున—

వేదము వెంకటరాయశాస్త్రిగారు “సాఠములు దిద్దివేసినా తక్కిన పెక్కు ప్రతులలోఁగల పాఠములఁ బట్టి నైషధంలోఁగూడా అఖండవడికి ప్రయోగము లున్నట్లు స్పష్టం చూడండి” అని చూపించిన ప్రయోగముల సరయుడము.

౧

గీ. కాంత యశుబిందుచ్యుతికై తవమునఁ
దివిరి బిందు చ్యుతక కేళిఁ దవిలె దీపు
సారెసారెకు నాదు సంసారమును స
సారముగఁ జేయవే సారసాధనయన.

నాల్గవచరణమున సారముగ లోని ‘సా’ కును, సారసాధనపదములో సంధివశమున ఆధలోని ‘ఆ’ తోఁ గూడిన ‘సా’ కును యతిచెల్లించుటచే అఖండయతి యని వారి తలఁపు. కాని “సారసాధనయన” అనుపాఠ మెట్లువతరించెనో వా రెఱిఁగింపరైరి. ఒకవేళ ఏ వాఁతప్రతి యందైన లభించినను నాపాఠ మిటఁ గూడవిధి. “మసారసారనయన” అను పాఠమే యుండవలయును. ఏమందురా ? శ్రీహర్షుని నైషధము

నకు యథాతథానువాదరూపమే శ్రీనాథుని నైషధము మూలము నందలి శ్లోకమిట్లున్నది.

శ్లో. చకాన్తి బిందుశ్చుతకాతిచాతురీ
ఘనాసుబిందుసుత్రికైతవా త్తన
మసారసారాక్షీ ససార మాత్మనా
తనోషి సంసార మసంశయం యతః

సం. నైష. ౯. ౧౦౪

మసారసారా = ఇంద్రానీలశ్రేష్ఠా తావివ లక్ష్మణీ యస్యాస్స మసారసారాక్షీ. తస్యాసంబుద్ధిః సే మసారసారాక్షీ అని మల్లినాథవ్యాఖ్య శ్రేష్ఠమైన ఇంద్రానీలమణులవంటి కన్నులుగలదానా అనియర్థము.

ఈమూలవ్యాఖ్యానముల ననుసరించి “మసారసారనయన” అనియే యుండవలయును. ఇంతకును పరిషత్తునందలి వ్రాతప్రతులలో నీపాతమే గలదు. ఈపాతమున వారసుకొనిన యఖండయతిలేదు.

“సారముగఁ జేయవె మసారసారనయన” అని వ్రాతప్రతులపాతము.

౨

శా. నైదగ్ధీ బహుజన్మ నిర్మిత తపోవర్ధిష్ఠ్యశ్లోచనా
స్వాదప్రసవిలాస మీవసుమతీచక్రేశపుష్పాయుధుం
డాదిత్యావ్యయ సార్యభామ సుకృతాహంకార దుష్పాథనం
బీ దాంపత్యమునం జరాయువయి నెమ్మింబొందుగా కెంతయున్.

నాల్గవచరణమున సంధిసతమున ‘ఈ తోగూడిన బింకుపూర్వక భకారమునకును, నెమ్మికెలోని ‘మి’ యను దానికిని యతిగూర్చుటచే నఖండయతియని వారభిప్రాయపడినారు. శైమీదాంపత్యమునన్’ అనియే వ్రాతప్రతులందును గల పాతము. ఈపాతమే యుక్తము మూలానుగతమును. సంస్కృతము నందిట్లున్నది.

శా. నైదగ్ధీబహుజన్మ నిర్మితతపఃశిల్పేన దేహశ్రియా
నేత్యాభ్యాం స్వదతే యువాయ మవనీవాసః ప్రసూనాయుధః

గీర్వాణాలయ సార్వభౌమ సుకృత ప్రాగ్భార దుష్ప్రాయా
యోగం భీమజయానుభూయ భజతా మద్వైత మద్య త్విహం.

సం. నైష. ౧౫. ౮౭

ఈ శ్లోకమునందలి యోగం భీమజయా అనుదాని కనుగుణమైన
యనువాదము భైమిదాంపత్యము అనునది. శ్రీనాథుని నైషధము
చాలవఱకు మూలానుయాయయే. పెక్కు పదములు సమాసములు అను
తాదమునందు యథాతథముగ నున్నవి. ఇతరులు పరివర్తనందలి తాళ
పత్రప్రతులు పెక్కింటిలో నీపద్య మీ కిందికితి నున్నది.

శా. వైదర్భిబహుజన్మనిర్మలతపోవ్యష్టతల్లోచన
స్వాదుప్రాధవిలాసుఁ డీవసుమతీచక్రేశపుష్పాయుధుం
దాదిత్యాలయ సార్వభౌమ సుకృతాహంకార దుష్ప్రపభై
మీదాంపత్యమునం జరాయవయి నెమ్మిం బొందుగా కెంతయున్.

పంతులుగారు చూపించిన 'దుష్ప్రభవంబు' అను పాత మనస్వి
తము. మూలాననుగుణమును, కావున నిక్కడ వారనుకొనిన యఖండ
యతిలేదు.

3

ఉ. కై పెక్కి ప్రసూనమల్ గురియు వేనలి వీడిచి కొప్పుఁబెట్టుచో.
కై పెక్కు అనునపుడు కైపు + ఎక్కు అనుకొని సంధివశమున
"ఎ" లోఁ గూడిన "పె" అనుదానికిని వేనలిలోన వేకును యతి చెల్లించు
టచే వారనుకొనిన యఖండయతియని పంతులుగారి యభిప్రాయము
కాని శ్రీనాథుఁడు దీని నేకపదముగ నే గ్రహించినట్లు లీకింది హర
విలాసప్రయోగమును బట్టియుఁ జెలియుచున్నది. ఇది యుక్కఱవంటి
దగునుగాన నుభయముతోడను యతి చెల్లవచ్చును.

గీ. శ్రవణకల్లారముకుళంబు జాఱకుండ
విరులఁ గీల్గొప్ప వడలి కై పెక్కకుండ.

కావున నిదియు లాక్షణికసమ్మతమే. దీనఁ బాఠకులు శ్రీనాథుఁడు పంతులుగారనుకొనిన యఖండయతి వాడలేదని యెఱిఁగెదరుగాక.

మంచన—కేయూరబాహుచరిత్రములో—

ఉ. శ్రీవసియించుఁగాక సుఖసిద్ధి వహించి యశేషబంధుహం
సావళియుం బ్రహృష్టరతిశాంతిసముత్కరషట్పదంబు నై.

'ఆవళి' లోని 'ఆ' తోఁ గూడిన 'సా' కును, శాంతిలోని 'శా' కును అఖండయతి యని వారి యభిప్రాయము. ఆవళి అను పదము ఆడ అను ఉపసర్గతోఁగూడిన వల ధాతువుకంటె ఇన్ ప్రత్యయము చేర్చఁగా సిద్ధమైనదాపము. సా దియతిలో నంతర్భవించును. ఇట్టిది ప్రాదియతి యెట్లుగనో వెనుకఁ దెలిపియే యున్నాడను. కావున నిదియు లాక్షణిక సమ్మతమే.

మఱియు నీతావుర వ్రాతప్రతీయందలి పాఠమిట్లున్నది.
హం, సావళియుం బ్రహృష్టరతిశాంతిసముత్కరషట్పదంబు నై.

ఈపాఠమున అర్ధసంశుద్ధి గలదు. అఖండ యతిలేదు.

కేతన—విజ్ఞానేశ్వరీయములో

క. ఎవ్వరు లేనెడ నొక్కఁడు

నొవ్వంగా నడిచెనేని నొప్పికొలఁదియున్

జవ్వకతము సరయందగు

నొవ్వి న్వాఁడెగులాడు నుత్తమునై నన్.

విజ్ఞా. ప్రాయ. ౧౦.

(నొవ్వి = వేదన.)

ఈపద్యము నాల్గవచరణమున నొవ్విన్లోని 'నొ' కిని, ఉత్తమున్ అను పదమునందలి "ఉ" తోఁగూడిన 'ను' కును యతిచెల్లించుటచే నఖండయతి యనుకొనినారు. కాని పరిశీలింపఁగా 'నొవ్విన్' అను పాఠమున వర్ణము పోసఁగకన్నది. ఎవ్వరు లేనిచోట ఒకఁడు వేచొకని

హింసించినది, అతని నొప్పి పరిమితిని జగడమునకుఁ గారణమును శిక్షించువాని కరయఁదగు. వాఁడు అనఁగా హింసించబడినవాఁడు అని యనుకొనినచో ఉత్తమునైన నెగ్గులాడు ప్రసక్తి యేముండును. హింసించిన వాఁడాతనియెడ నుత్తముఁడు కాఁడుగదా. శిక్షించురాజు నెగ్గులాడుట యశక్యముగదా? ఇక నే యుత్తము నాతఁ డెగ్గు లాడువాఁడు

మఱియు నిట తాళక త్రుప్తినోఁ బాఠమిట్లున్నది. 'ఒవ్వని వాడెగ్గులాడు నుత్తమునైనన్.' ఒవ్వని వాఁడు. గిట్టనివాఁడు. అనఁగా ససిగాఁ బరిశీలించనిచోఁ గిట్టని వాడెంతటి యుత్తమునైన నెగ్గులాడు నుగాన బాగుగాఁ బరికింపవలయుననుట యుక్తము. ఈ పాఠమున యతి వారనుకొనినది కానేరదు. ఇదియే మూలానుగతము. సామ్యతవిజ్ఞానేశ్వరీయ మీప్రసంగమునఁ బరికింపుఁడు.

శ్లో. అనాక్షికహతే చిహ్నై ర్యుత్తీభి శ్చాగమేన చ

దప్తవ్యో వ్యవహరిస్తు కూటచిహ్నకృతో ధయాత్.

యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి. ౨. ౨౧౨

విజ్ఞానేశ్వరీయము:- యదాకళ్ళి ద్రోహస్య మనేన హత ఇతిరాజ్ఞే నివేదితే, తదా చిహ్నై ర్య్రీణాదిస్వరూపగతై ర్లింగై, ర్యుక్త్యా కారణ ప్రయోజనపర్యాలోచనాత్మికయా, ఆగమేన జనప్రవాదేన, చక్రబ్దాద్వివేకవా, కూటచిహ్న కృతసంభావనాధయా త్పరీక్షా కర్తవ్యా.

ఈ రీతిగ వ్రాయ మొదలిడిన పంతులుగారు 'తెలుగు' లో తేటపఱచిన యఖండయతులేవియు నిలువఁజాలవు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే విరమించినాడను. ఆంధ్ర భాషాభిమానులు సవిమర్శబుద్ధితోఁ బరికించి, లాక్షణిక పథముల నుజ్జగింపకుండెదరుగాక యని వేడికోలు.

వ్యాసుని కాశీ వియోగము.

దుష్కృతి సూర్యనారాయణకావ్యము.

వివిధగాధాసాధోధియు, వివిధధర్మరత్నఖనియు నగు సుందపురాణమును బ్రసాదించి లోకోద్ధరణ మొనర్చిన మహాకవి వేదవ్యాసభగవానుడు. భీమఖండము, కాశీఖండము, అను భాగములందలి గాధలే. "కాశీఖండ మయఃపిండమ్" అనియు సంహృతము పేరుగాంచినది. ఈ రెండుభాగములందును వ్యాసులు క్షేత్రచూపారుల కభివర్ణించియున్నాడు.

ఈ రెండు సంస్కృత భాగములను విరుచమానముగా నాంధ్రీకరించినవాడు శ్రీనాథకవిరాజు. అందుఁ గాశీఖండమున నేడవ యాశ్వాసమున వ్యాసుడు కాశీమీఁదఁ గోపించుట, అను శీర్షిక మొదలించుమించుగా నెనుబడి పద్యములలో వ్యాసుని జీవితమున జరిగిన యొక ముఖ్యఘట్టము రసవత్తరముగ వర్ణింపఁబడినది. అది గాధ భీమేశ్వరపురాణద్వితీయాశ్వాసమున "అగస్త్యుడు వ్యాసునిఁ గాశిఁ బాపి వచ్చుటకుఁ గారణం బడుగుట" అను శీర్షిక మొగ్గ లామాశ్వాసము చివరవఱకు సతిలోకముగా వర్ణింపఁబడినది. కాని వ్యాసునికి సంబంధించిన ఈ రెండుతావులందును బెక్కు-విషయములు భిన్నముగాఁ గనఁబడుచున్నవి. ఈవిషయ భేద మాంధ్రముననే గాక మూలభూతసంస్కృతకాశీఖండభీమఖండములలోఁగూడ గానంబడుచున్నవి. ఈ భేదములు చూపుటయే ప్రకృతవ్యాసమునకు ముఖ్యద్వేషము.

ఈ వ్యాసఘట్టమందలి కథాభాగ మిది. వ్యాసుడు కాశికను జేరి శిష్యులకుఁ బాఠప్రసవనముఁ జేయుచు మాధుకరవృత్తితో ముక్తిమంటపమునఁ బురాణములు నెప్పుచుండఁ గాశికావిశ్వేశుఁ డీతనిభక్తిఁ బరీక్షింప నెంచి భిక్షు కలుగకుండఁజేయుట. వ్యాసుఁ డందులకుఁ గోపించి కాశికాపురిని శపింపఁబూనుట. విశాలాక్షి ప్రాకృతకాంతయై వచ్చి యాతనికి భిక్షునొసఁగి కాశిని శపింపఁబూనిన యాతని మందలించుట. విశ్వేశుడు వ్యాసునికిఁ గాశిని వీడిపోవుని శాపమిచ్చుటయును.

గీ. బాదరాయణు భక్తి యేపాటియదియొ
యరయదముగాని యతఁడు భిక్షుటనమున
కేగుదెంచినయప్పు డింటింట భిక్ష
కలుగకుండంగఁజేయంగ వలయు నీవు.

(కాశీ. 7—129)

అని విశాలాక్షి మహాదేవుల పరీక్షతో నీకథ మొదలుపెట్టబడి నది. ఈ ప్రారంభము మూలమునఁగూడ నిల్లేకలదు. “ఏకదా తస్య జిజ్ఞాసాం కర్తుం దేవీంహరోఽవదత్” అని. ఈవిషయము భీమఖండమున వ్యాసుఁడు శశింపఁబూనునరసరమున శాప ముపసంహరించి యిటు రమ్మని పిలిచిన విశాలాక్షిచే ననిపించినాఁడు.

“భిక్షలేదని యింత కోపింతురయ్య
కాశీకాపట్టణముమీఁదఁ గానినేయ ?
నీమనశ్శుద్ధిఁ దెలియంగ నీలకంఠుఁ
డింత చేసెనుగాక కూడేమి బ్రాతి ?”

(1) వ్యాసునికి భిక్ష దొరుకని చోక దినమా ? ఏడుదినములా ?

“ఎన్నఁడుఁ జూడము నివసము
నిట్టిమహాద్భుత మేమి చెప్పుదున్ గిన్నరకంఠి ...
నిన్నటినుండి యేము నిలు
నీగియు నుంటిమి నిటు)చాసముల్”

అనియు,

“...ఒకక దినంబుమాత్రోలోఁ, బొట్టకు లేక తిట్టెదవు పుణ్యగుణం
బుల రాశిఁ గాశికన్,”

మొదలగు సందర్భములందు వ్యాసుని వచనమైన పై పద్యము చేతను, గృహిణీవచనమైన రెండవ పద్యముచేతను వ్యాసుని కొక దిన ముమాత్రమే భిక్షలేదని కాశీఖండమునుబట్టి స్పష్టమగుచున్నది. దీని మ- గ్రంథమునఁగూడ—

“తదహి నాలభః క్షిప్తం సశిష్యః స మునిః క్వచిత్
ఉపోషణపరో భూత్వా తథైవాసీ దహర్నిశం,
అథాన్యేష్య ర్ముని ర్వాసః కృత్వా మాధ్యాహ్నికం విధిం
ద్వితీయేష్వాపి యద్భిక్షా నలభ్యే తాత్రిత్యతః”

అని యుండుటచే నేకదినోపవాసమే పుష్టమగుచున్నది.

ఇంక భీమఖండమున—

“మే మేకునాశృదనుకను
స్వామీ యుపవాసముండి జడిసితిమి మదిన్”

“కాశిలో నేడునాళ్లు విమా-రణంబు

ఛాత్రులును నేను నిత్రుపోసంబు వడితి, మి”

“ఇద్విధంబున సప్తవాసరోపవాసాయాసంభూతప్రభూతరోషా
వేళంబున” అనియు : —

దీనిసంస్కృతమూలమునఁ గూడ

“సప్తఘోషవాసార్తా భృశం వ్యాకులితా వయం”

“కిం వశ్యేఽస్త్యమానీంద్ర) కాశ్యాం సప్తసినా న్యమీ
విమా-రణోపవాసార్తా”

“సప్తస్వేద దినేషు త్వ మోచనాభావమూత్రతః”

“దినాని స ప త్సంధయా బాధితా యాయముత్తమాః”

అనియు వ్యాసుని కేఁ దినమాలు భిక్షలేకపోయెనని యున్నది. ఏడు
దినసము లేఁ గలియుఁ బామునకు బలియుఁ బుట్టక పెక్కు-రుశిష్యులతో
బాధపడినవాఁడుగనుకనే యతనికిఁ బుణ్యరాశికాశికనుగూడ శపించు
టకు సమర్థమైన కోప ముదయించినది. ఇట్టిపందర్భమున వ్యాసుఁడు
శపించఁ బూనుటయుఁ జాలవలయు యుక్తముగానే యున్నది.

“సప్తఘోషవాసార్త్యా తీవ్రయేథం కృతోద్ధతిః” అనివ్యాసులే
వచించియున్నారు.

మఱియు నిటఁ దెనుఁగుకాశీఖండమునందలి వ్యాసులతూధా
వ్యధకుఁ దాళంబాలక 'వాడవాడల నీపెద్దవలకాట' అని కాశికను దూ
షించుచు' భీష్మాన్నంబు పుట్టనిది న' బురుం గలదె ?

"రేపాడి మేలుకని నే

నేపాపాత్ముని మొగంబు నీక్షించితిన్"

"భాజనంబులలోన నిప్పుచ్చరంబు"

"ఉపవసించుముగాక నేఁ దుడిగి మడిగి"

అనునవి మొదలగుదైన్యములు కలికినాఁడు. దీనికి మూలమునందలిమా
ర్గము వేరుగ నున్నది.

వ్యాసుల రెండవదినమునఁగూడ భీష్మ దొరుకకునికిఁ గారణ
మేమనుచు "కాశికయం దనిష్ట మేమైనఁ గలిగినదా? అన్నత్రయము
గలిగినదా? పురవాసులకెల్ల రాజదండన మొక్కపరి సంభవించెనా?
మాయం దీర్వ్యచే నెవ్వరైన భీష్మ వారించిరా? ఏదేని యుత్పాతము
చేఁ జారులు దురవస్థ కలవారైరా?" అని యనేకవిధములుగా విక
ల్పించినాఁ డామహాత్ముఁడు. అంతేకాని యాంధ్రమందువలె దైన్యం
బులు పలుకలేదు. మూలమునందలి వ్యాసవితర్క రూపాచిత్యము తెలు
గున విలు పముచేయఁబడినది.

"ద్విత్వియేహ్న్యసి యద్భిత్ సలభ్యేత తియత్నః"

అనిష్టం కించిదత్రాసీ న్మహాగురునిపాతజమ్

అన్నక్షయోవా సర్వస్యాం నగర్యా మభవత్ క్షణాత్

రాజదంఙోఽథ యుగపత్ జాత స్సర్వపురాకసాం

అథవా వారితా భిత్ కేనాప్యస్మాను చేర్వ్యయా

పురాకపోఽథవన్ దుష్టా స్తా పసర్గేణ కేనచిత్

అని పై వితర్కమునకు మూలము.

2. వ్యాసుని శిష్యులెందలు ?

కాశీఖండమున:—

“అయుతసంఖ్యశిష్యు లాయాయినీధుల
వేటువేట భిక్ష వేడి తేట”

అనుపద్యమునుబట్టి వ్యాసుని శిష్యు లయుతముగా నున్నట్లు చెప్పబడి నది. అయుత మనగా పదివేలు. దీనికి మూలమున “అయుతం మను శిష్యా యే తై సృపంక్తి మహం వృణే” అని యున్నది. ఈవిషయము భీమఖండమున “మున్నూరు శిష్యులును నేను” అని తెలుగునను, “ఉ పావిశామ శిష్యాణాం త్రిశతీచాహ మగ్రతః” అని మూలమునను గూడఁ గలదు. వ్యాసశిష్యులు మూడువందలా? అయుతమా? లేక అయుతమునకుఁ బెక్కురు అని యనుకొనుటయా?

3. పదాఘావిష్కారము.

దీనివిగూర్చి కాశీఖండమున వ్యాసుఁడును శిష్యులును బంక్తి సాగించి కూరుచున్న వెంటనే విచిత్రముగా నులివేడికట్టావితోఁ బదార్థము లావిర్భవించినవి, భవనభర్త యన్నము దారవోసినాఁడు అని మాలోము గలదు. దీనికి మూలమున—

“భోన్తు మేవోపవేశితాః

తద్దివ్యపాకసంభారాన్ దృష్త్వా తద్దృషయః క్షణాత్

పరాం తృప్తి ముపి గచ్ఛన్ ...

అతితృ పిం సమాపన్నాః తే తదన్ననిషేవణాత్”

అని మునులు వచ్చుసరికి సమస్తభోజనపదార్థములును సిద్ధముగా ను న్నట్లున్నది. ఇతఁ భీమఖండమున మున్నూర్గురు శిష్యులతో వేంచేయు చున్న వ్యాసుని, గృహిణి సబహుమానముగా భోజనశాలకుఁ గొంపో యి వృద్ధానుపూర్వకంబుగ గూర్చుండఁబెట్టినది. ఆమెయనుమతిని దివ్యపురంధ్రులు చక్కని యనట్రాకు లిడినారు. గృహిణి పంక్తులన

దుము నుండి పచారులొనర్చుచు గంధపుష్పాః తలచే మునులను బూజించి
వివినయముతో—

“ఇంద్రుఁ గూడి శాంతి పతి
యింపుఁడు మజ్జనమా దరింపుఁ డ
ధేందుక భాకిరీటునకు
నీయమృతాన్నము లీపదార్థముల్
మందగతిన్ భుజింపుఁడు స
మస్తజగత్పతి కాశికాపురీ
మందిరవిశ్వనాయకుఁ డు
మాపతి ప్రీతి పహించుఁగావుతన్.”

అని మునులకందఱు నాపొశనములు వోయుచుండ మును
లవుడు “వండినచొప్పనుం బొగవు

వాసనయున్ బొగపాటుచందమున్
భాండసమృద్ధి... సర్వమంగళము”

అని వితర్కించుచు నిదేమిదేమయా ? పదార్థములు లేక
యీ యాపొశనము లేమి ? అనియు

“అరఁటాకు జూచినన్, ఝల్లనె గుండె యోగిరము శాకములున్
బొడఁగానరామికిన్

‘పాత్రసంశుద్ధి కాజ్యంబు ప్రస్తరించి, యూరకుండిరి యిదియేమి
యొక్కొ ?...’

“కాని మ్మాదివసంబును నిన్నటియట్లగాక” అనిచిక్క-మొగము
లు పెట్టిరి. తరువాత నాపాధ్యి యొకమాట యన్నది.

“ఆరగింపుఁడు లెండు మీ కమృతమస్తు
ప్రార్థవోయెను జుండు...”

అని యంజలి యెత్తె. తోడన సకలపదార్థము లామెయమోఘు
నాగ్విలసనంబున నావిర్భవించెను. అప్పు డావృభావముఁ గాంచిము

ను లీమె నన్నపూర్ణమనుగా గ్రహింపఁగలిగిరి. సంస్కృతమునఁ గూడ
నీకథాపోషణ మిట్లే యున్నది

“అథాస్మానర్చయామాస గంధపుష్పాక్షతైస్సతీ”

పంక్తిం పంక్తిం సమాసాద్య బ్రాహ్మణానాం వరాంగనా

సంతర్పణేన విచారిణా మనేన భగవానయం

శ్రీకాశీపురవిశ్వేశః ప్రీతోభవతు శంకరః

తస్మిన్నవసరేహంచ సుమంతుః పైలజైమిని

సవైశంపాయనశ్చాన్యే తర్క-వ్యాకులతాం గతాః

న దృశ్యతే పాశచిహ్నం న చ భక్ష్యాదివాసనా

దృష్టే కథలికాపణ్ణే జాయతే హృదయవ్యథా

...

...

...

...

అస్మాన్విలోక్య భోక్తవ్యం విచారి అమృతమసు వః

ఆపోశనే గృహీతేభూతక్షణేన్నం చతుర్విధం

నానావిధాని భక్ష్యాణి...తత్రప్రభావో మహాద్భుతః”

ఈకథాపోషణము కాశీఖండమున లేదు. భోజనానంతరము మును లా
మెను విశాలాక్షిగా నెఱిగినట్లు చెప్పినాఁడు. అంతేకాక కనివిని యె
ఱుంగనిపిండివంట లన్నియు నావించున మును లారగించినట్లు శ్రీనా
థుఁడు మూలమున మృగ్యమగువిషయమును జెంచి కథాభాగమును
బోషించువిషయమును దుర్గించినాఁడు.

4. భిక్షాప్రార్థనము.

తెనుఁగు కాశీఖండమున నయ్యాదిమశక్తి, కమండలువు పగులనేక శాప
మీనున్న వ్యాసు నిటూరమ్మని పిలిచినది. వెంటనే అందికొన్నది.

“ఆకంఠంబుగ నీవు మాధుకరభిక్షాన్నంబు భక్షింపఁగా

లేకునికొంగడునంగలార్చెదవు మేలే లెస్స శాంతుండవే

నీకంటె న్నతిహీనులే కటకటా నీవారముష్టింపచుల్”

నీవు గొంతుమోవ తిండిలేక యంగలార్చెదవు గొప్పశాంతుండవే.

నేడు భిక్ష లేని కారణమున శివునియంద్రాంగియైన కొలికను శపింపఁ జాతువా? బ్రాహ్మణుడవుగదా. నీ వేమన్నఁ జెల్లు ననియా? అని జాడించివై చినది. తఱువాల.

“వైశ్వదేవాదివిధులు సర్వమును దీర్చి
యరయుచున్నాఁడు నాభర్త యతిధిరాక
నతిధి వంత్రికి రాకున్న నారగింపఁ
జూంటి నొకనాఁడు...”

“అఁకొన్నని న్నిప్పుడు హెచ్చుకుం దాడట మముఁబోటిగృహిణులకు మెచ్చుగాదు” అనియుఁ బలికినది. దీనికి మూలమున,

“అథగచ్ఛన్ మహాదేవ్యా గృహద్వారి నిష్క్లయా
ప్రాకృతప్రిస్వరూపిణ్యా భిక్షయై ప్రార్థితోతిధిః
భగవన్ భిక్షుకాస్తావ దద్య దృష్టా న కుత్రచిత్
అసత్కృత్యాతిధిం నాథో న మే భోక్త్యతి కర్హిచిత్
వైశ్వదేవాదికం కర్మ కృత్వా గృహపతిర్మమ
ప్రతీక్షేతాతిధిపథం తస్మాత్స్వమతిధిర్భవ
వినాతిధిం గృహస్థోయ స్తస్మిన్మేకో నిషేవతే
నిషేవతేఘం న పరం సహితః స్వపితామహైః
తస్మాత్స్వరితమాయాహి కురు మే పత్యు రీహితం
పతిర్గృ బహుకాలీనః కాలం న సహతే చిరం
ఆశు గత్వా సమాగచ్ఛ...”

ఇందుఁ దెనుఁగులోనిరీతిగా ముందు విశ్వాల్మీకి పలికినచండభాషితము లుగాని హెచ్చుకుందాడటలుగాని లేవు. ఎంతనేర్పుగా నుడివినదో పరికింపుఁడు. మఱియు,

“ఎంతయును కాల మీవ్రీతం బిట్లు నెల్లె”

“వ్రతము తప్పి భుజింపంగ వలను గాదు”

అని తనయయితసంఖ్యగలశిష్యులు దానును గలిసియే భుజింప నాచార

మనియు, అదొకవ్రత మనియు వారి నెల్లఁ బిలిచినఁ గాని నే నొంటిగ
నీయింట భుజింపరా దనియుఁ దెనుఁగువ్యాసుఁ డనినాఁడు. దీనికి మూల
మున

“అస్తి మే నియమః కశ్చిత్ స సిద్ధిః చేద్యతే చ్చుభే,
ఏకభిక్షాం తదాహంతు కరిష్యే నాన్యథా పునః
అముతం మమ శిష్యా యే తై స్సపంక్తి మహం వృణే
అస్తం యావన్నయా త్యగః తావ ద్భోక్ష్యే న్యథా నహి”
అనియుఁ గలదు ఇత భీనుఖండమున విప్రోత్రమా! కాప ముప

సంహరించి యిటు రమ్మన్నది యాదిత్యక్తి. తఱువార.

‘భిక్షలే దని యింత కోపింతురయ్య

కాశికాపట్టణముమీఁదఁ గాని నేయ ?”

“ఏడు దినంబు లన్నమున కెడఁము వ్రట్టికయంతమాత్రో”

నేనుచుచున్నవాడవు మునీశ్వర నేడును నీదు ధీరశిల్

పాడతిపోయేనే శివునిభార్యకుఁ గాశికే బుణ్యరాశికిన్

గాదు నొనర్పజూచెదవు గంతపుఁగోధము పెచ్చు లెచ్చగఁ”

నీవు విప్రోడవు గావ నేర మెంచరాదు. భిక్షకు రమ్ము, అన్నది.

తఱువార వ్యాసుఁడు

“తల్లి యిప్పు దినాలకేవియు సుధాధారారసస్వందియై

యుల్లంబున్ సుఖయింపఁజేయుపలు కెట్లా వింటి నిప్పటిలోఁ

బెల్లాఁగొన్నకతాన నే నొకఁడనే భిక్షానకు న్వత్తునో

యెల్లాశిష్యులఁ గొంచువత్తునో ?” అనియు

అమ్మా! నీ విశుభిక్ష సంకటము వంది కుడిచి బ్రదికెనము
ప్రాగంబు లందఱివి సమానమేగదా, అని యన్నాఁడు. వెంటనే
యామె నీవు నీశిష్యులతోఁ గూడియే భిక్షకు రమ్మన్నది. దీనికి మూల
మునః—

“కోప నాలం స భిక్షేతి కాశికాయాం హరేణ తే

మనో దృష్టం కృతాన్వేత దన్నానాగమనక్రియా
 సప్త్యన దినేషు త్వ మోదనాభావమాత్రైః
 రోదనం కురుషే క్లాంతః కథం తాపనపుంగవః
 తనదైర్యం వివేకశ్చ నృపే. కిం పరయా రుమా
 బత మానికలోతంస బాలచంద్రశిఖామణేః
 ప్రియభోగపురంద్రాంతే తే కోసోఽస్మి న్నగరోత్తమే"

అని యన్నది, లేకునాత వ్యాసుడును:—

"మాత ర్మయా కథమపి సుత మస్మిన్ పుత్రే చిరాత్
 వాక్యం సుధారసస్యంది హృదయోలాసకారణం
 భిక్షార్థ మేక ఏవాహ మాగమిష్యామి నో గృహం
 శిష్యైః కిం కాభిలై స్సౌక మేకం సత్యంచ మే వద"

అనియుఁ బ్రేరేపిన యన్నదిగాని శిష్యసహితభోజన మొక
 వ్రతమునఁ బరిణమించినట్లు లేదు. పైగా నాతోపాటు నాశిష్యునకుఁ
 గూడ భిక్ష ననుగ్రహించు మన్నట్లు సూచిత మైనది. గృహిణీసంభా
 వణము మాత్రమే కాశీఖండమున కర్మశముగానున్న దనక తప్పుదు.

౪. వ్యాసుని మందరించుట.

"భోజనానంతరము ధర్మపత్నియుఁ దానును నాస్థానంబున
 సుఖోపేక్ష్యంతై బాదరాయణు రావించి" అని ప్రారంభించి కాశీనగ
 రంబున కపరాధం బొనర్చిన వ్యాసునికిఁ దగినశిక్ష చేయఁదలంచి
 యాశాని:—

"ఎట్లు పురాణముల్ పదియునెన్నిదిఁ జెప్పితి వెట్లు నేడముల్
 గట్టితి వేర్పఱచి నుడికారపుసాం పెసలార భారతం
 బెట్లు రచించి తీవు ఋషి పెట్టుము లోకా దినంబుమాత్రలోఁ
 బొట్టుకు లేక తీవ్రైదవు పుణ్యగుణంబులరాశిఁ గాశికన్"

"క్రోధంబు ఫలమె నిర్మల, బోధనునకుఁ దీర్థవాసమున కుదిరంటే,
 కోధము వారాణసిపైఁగోపించిన విశ్వరూప గోపింతుడొకో"

“వారణాసి ముక్తిస్థానం చీత్తగముమీద నెవ్వం డన్యాయము దలంచు వాడు రుద్రపిశాచం బగు” అని చులిపివేసి యొకను జాలింపక యీశుమోము తిలకించినది వెంటనే యాతడు.

“కాశి నుండంగ నన్నుండు గాడు మీడు

వెడలిపా మ్మను మాటలు వేయు నేల ?”

అని పరుషాక్షరముల నధిక్షేపించినాడు పరమశివుడు. పాపము వ్యాసుడు ప్రముఖుడై శంకరులఁ బ్రార్థించినాడు. అతడు వినక పుణ్యకాలములందును భూతలిఖిని మాత్రము వచ్చుచుఁ కాశీబాసి యొందుక్రొశములయవఁకుఁ బొమ్మ. నాప్రారణోపురములు కానరా నంతదవ్వు పోపామ్మని శంకరుడు మాయమైనాఁడు మాచికిరా దైవపరీక్ష యెంతదుఃఖాంతముగ ముగిసినదో! దీనికి సంస్కృత మూల మున రీతి వేఱుగ నున్నది.

మునులు భోజనావంతరము పో నుద్యక్తులై యుండి శంకరునిచేఁ జూర్వతి కనసన్న చేయఁబడి వ్యాసుని ధర్మమునుగూర్చి ప్రశ్నించినది. అతడు సాధారణధర్మములు నెప్పుడు ‘కోపము లేనిమాట పరోక్ష-ర్థాసహనము విచార్యకారిత్యము, మున్నగునవి మఖ్యధర్మము లనును. వెంటనే మహాదేవుఁ డాచెప్పినధర్మములగో నీయొద్ద నేమి గలవయ్యా? అని యడుగఁగా వ్యాసుడు మఱి మాటాడలేదు. అప్పు డీశుడు వ్యాసుని దెప్పుచు స్వాభిప్రాయంబు నందక కోపముచే నెవఁడు శాప మిచ్చునో యాశాఙ్కల మెవలదని యడుగఁ, వ్యాసుఁ డట్టివాఁ డాశాఙ్కలమును దానే యనుభవించు ననెను. అప్పు డీశుడు వ్యాసుని యపరాధ మొనెత్తి తెలిపి శపించును. దానికి వ్యాసుడు గడగడ వణకుచు నంబి కను శరణువేడి యప్రమీచతుర్దశీతిథులందుమాత్రము కాశీప్రవేశ మున కర్హత గలిగింప నీశ్వరునితోఁ జెప్పు మని పాదములపైఁ బడును. పతి నడిగి యామె దానిని ముదలవెట్టును. ఇటుండ నీకథను చెనుఁ గుఱో వేఱుగా గ్రహించి కొంత విడుచుట యేలోకో? మామఁడు.

(వ్యాసఉవాచ)

“స్వర్ణాంతుకరిణే మాత ర్మహా మిమాన్సు మానవే
 యవధిర్మోనాన్యోస్తి యత్త్యయా కరిచర్యతే
 త్వమేవ ధర్మం జానాసి పతిశుశ్రామణే రతా

(గృహిణ్యువాచ)

అయంధ ర్మో భవే న్నూనం క్రియతే చ స్వక క్రితః
 సాధారణాని ధర్మాణి సంపృచ్ఛే తాని మే వద

(వ్యాసః)

“అను ద్వేగకరం వాక్యం పరోత్కర్షసహిష్ణుతా
 విచార్యకారితా నిత్యం స్వశిష్ట్యేదయచింతనం

(గృహస్థఉవాచ)

ఏషు ధర్మేషు భో విద్వంస్త్వయి కోస్తీహ తద్వద
 తత స్ఫుగితవ ద్వాప్యః తథా కించిన్నచోక్తవాన్.

(గృహస్థః)

త్వయ్యేవహిదయాసమ్యక్ ధైర్యం త్వయ్యేవ చోత్తమం
 త్వయి సంభావనాస్త్యేవ కామకోఽభివిగ్రహే
 త్వమేవ సమ్యక్ జానీషే వక్తుం చోద్వేగవర్జితం
 త్వయ్యేవ సమ్యక్ స్మర్యేత పరోత్కర్షసహిష్ణుతా
 విచార్యకారితాయాశ్చ త్వమేవ నిలయో మహాన్
 మమికం బూహి భోవిద్వన్ శావం దద్యాచ్చ యఃకృథా
 అలభ న్నాస్థిసంసిద్ధి మభాగ్యాత్త స్వకస్య? సః

(వ్యాసః)

యస్సాస్థిసిద్ధిమలభ త్స భాగ్యాచ్చపతి కృథా
 సశాఖాప్రత్యుతథవేత్ శఘ్న రేవా వివేకినః

... ..

తచ్చుత్వావేషమాన స్సః కరిషుహిష్ఠతాః
 జగము శరణం గౌరిం లుతం స్రచ్చరణాగతః
 ఉవాచ చ వనో మాతః త్రాహిత్రాహి భృశం దుదన్
 పత్యప్యమి సదా క్షేత్రీ ప్రతిభూతంచ పార్వతి
 దిశ పావేశనాదేశం నేశ స్వద్వాక్యలంఘకః
 ఇత్యుక్త్యా తేన మునినా భవానీ కరుణాజనిః
 ముఖం మహేశితు ర్వీత్య తథేత్యాహ తదాజ్ఞయా”

ఇతః భీమఖండమున నీవిషయము పార్వతీ పరమశివు లిరువురును
 ఋషులెల్ల భుజించి శయించియున్న పృథ్వీమునకే వచ్చిరి. తోడన
 ఋషిసంతోషన త్రాసములలోఁ బ్రత్యుత్థాన మొనర్చినాఁడు. నమస్కరించినాఁడు. దండకట్టినాఁడు. వెను వెంటనే శంభుఁడు కోపసంరంభుఁడై
 “ఓరిదుర్మార్గా నీ రముష్టిం పచారాస యోజనగంధ ప్రళమపుత్ర
 దేవరన్యాయదుర్భావనాపరతంత్ర బహుసంహితావృథాపాతపతన
 భారతగ్రంథగుంధన పండితం మన్య”

అని మొఁలిడి నీవా, కాశికను శపింతునట “పొమ్ము నిర్భాగ్య
 మాయూరివాలమువెడలి, యెచటికేన్ శిష్యులును నీవు నీక్షణంబు”

“పొక నడగొట్టితేనియు, రాకింతుఁ జూచి ముగంబు రాచట్టువయున్,
 శ్రీకాశిక నిండించిన దిక్పతిట నేలపోవు నీచపరిత్రా”

అని వెళ్లు బెట్టరాని కఱకులు నుడివెను. అహ! భక్తుని భక్తి
 పరీక్షింపఁబూని యాతని నెన్నే చిక్కులువెట్టివ భగవంతుని పరీక్షాపాక
 మెంత సున్నితమో పాకింపుడు ? అప్పుడు వారియడుగులం బడినాఁడు
 వ్యాసుఁడు. అంబ కనుగ్రహము గలిగినది. దీనికిఁ గారణము

“కాశి శివునకు శుద్ధాంతకాంత గాన
 దానిపై నగ్గి కోపపాత్రంబునైతి
 కాశి గౌరికి సవతియే గాన, నేను
 దానిపై నగ్గి ప్రేమపాత్రంబునైతి”

అని వ్యాసుడు మున్నె చెప్పి కొనియున్నాడు. అప్పుడు
 "వెటనకు మోకుమార పది నేలవిధంబులు నైన నిను, నే
 ముటవ మతేడకం జనుట మాని సుఖంబున దక్ష టికిం
 దుటగలిగొన్న సమ్మదముతో గమనింపుము భీమనాయకుం
 డటగొటలేని వేల్పు నిఖిలాభ్యుదయంబులు నీకు నయ్యెడున్"

అని యోదార్చి పంపినది భవాని. సత్వముగా నీవిశ్వేశ్వరవ్ర
 వృత్తికై వ్యాసునికప్పు డెట్టి యభిప్రాయమున్నదో గ్రంథముననే
 స్థానాంతరమున నాభావము వెల్లడించియున్నాడు. చూడుడు.

బాదరాయణుడు కాశీకి శిష్యగణముతోఁ గైవల్యసిద్ధికేఁగి
 యున్నాడు. మనమును బోవుదములెండని మైత్రావరుణ బహస్పత్యత్రి
 తరద్యాజముఖ్యులగు మునులును బ్రయాణమై కాశీకేఁగిరి. అచ్చటి
 పురజనులవలన విషయము తెలిసికొన్నారు. అప్పుడువారు

"కినుర్థం బతే విశ్వేశః స్వయం కో ధాకురోఽభివత్

దినాని స ప్రాదత్వాన్నం పరిపీడితవా నయం

శిష్యసందోహసహితం మునీంద్రం బాదరాయణం

ద్వైపాయనం ధిక్కృతహన్ సోఽసి కాశీపతి స్వయం

ప్రాజై రస్మి నతోకథం కృపయా ధారయిష్యతి. ౧౪ అగౌ-౨౦

"కూడుపెట్టక యేన్నాళ్ళు కుతిలపటచి, గాసిసేయుట యిది తప్పుగా

దె తనకుఁ ఎదురు కదులేల కోపించె నిందుధిరుఁ, అకట గుడ్డెట్టి

బాదరాయణునిమీఁద"

"ద్వైపాయనముని నెడలం, దోపించిన కోపగాఁడు భూర్జటి యీకా

శీపతి మనలను ననుకం, సావరుఁడై యిచట నేల బిదుకఁగనిచ్చున్"

అని యనుకొని గిరుక్కున దక్షపురికి బయలు వెడలినారు.

ఇంక దీనికి మూలముగూడ సరిగానేయున్నది. అంధ్ర కాశీఖండ
 ఘట్టమునకును దానిమూలమునకును గణాసంవిధానమందు మార్పును
 ఆరెంటికంట భీమఖండమందు భేదమును జూపట్టుచున్నది. కాశీఖండ

మున వీశాని వ్యాసుని నిందించినది. ఈశుడు శాపమిచ్చినాడు. భీమ
ఖండమున నీశుడే వ్యాసుని నతిపరుషముగా నిందించుటయు శాప
మిచ్చుటయు జరిగినది. భవాని యోదార్చి ధైర్యముచెప్పి వ్యాసునికి
ముందుదారి చూపి యాశీర్వదించినట్లు లున్నది సంస్కృత కాశీఖండము
ననుకూడ వ్యాసునిచే శరణుపొందిన దేని కొంత కరుణించి పుణ్యతిథు
లందుఁ గాశీప్రవేశమునకు సెల వీయఁగాఁ దెనుఁగున శివుడే దానిని
ముదలవెట్టివాఁడు. మఱి పార్వతిమాటయేలేదు. మఱియు భీమఖండ
మున "ఆకంఠపూర్ణం నిశ్శృంగం భుక్తవంతో వయం తథా" అను ఋషు
లమాట కాశీఖండమున "ఆకంఠంబుగ నీవు మాధుకరభిక్షాన్నంబు"
అని పార్వతిచే ననిపించినాఁడు. వ్యాసుఁ ఁ భిక్షుకు రమ్మనిన గృహిణిని
'కమలలోచన, నీలవేణి, చింతాధిరోష్ఠి' అని సంబోధించినాఁడు.
మూలమున "భద్రే! కాత్వం కుతః ప్రప్తా పూర్వం దృష్ట్వా న కుత్రచిత్
మన్యే ధగ్మమయీ మూర్తిః కాచత్వం శుచిమానసా, త్వద్దర్శనాత్
పరాం పీఠిం సంపాప్తా సిందియాణి మే అని మొదలిడినాఁడు. దీనికి
"నిత్యం వీక్ష్యే చరంతం త్వాం భిక్షా శిష్యః తై ర్వృగం, త్వమేవమాం
నోజానిషే జానే త్వా మహామేవహి" అనియు నామె చెప్పినది. తెనుఁ
గున నిది మృగ్యము. మూలమున సుధగే, శుధలోచనే, సుందరి!
అనునట్టి సంబోధనములే యున్నవి. 'వేనలి' పాటపాట నరవెండుకతోఁ
దిలలెందలాన్వయ, శ్రీ నటియింకఁ గై నడలి వేరేని చమ్మలు
పాలవంకలై, కా నసియార్ప వాలఁదెలికన్నులఁ గలిగె తనంబు వీక్షా
నన్' ఒక శ్రీ నిలిచినట్లు వర్ణించిన శ్రీ గాథుఁడు మున్నున్న వ్యాసు
నిచేఁ బలికించినాఁడు. మఱియుఁ బై పద్యమునకు మూలమున,

అథ గచ్ఛాన్ మహాదేవ్యా గృహద్వారి నిష్క్లయా

ప్రార్థితశ్రీస్వరూపిణ్యా భిక్షాయై ప్రార్థితోఽతిథిః

అనియే యుడ నామె కచకుచాదులు దెనుఁగున వర్ణించినాఁడు.

ఇది ప్రార్థితశ్రీ వివరణయై యుండనగును. మఱియు వ్యాసుఁడు భిక్ష
కేగినపుడు

నందుచున్నార మను నొక్క-వనజనేత్ర

తరిగి రమ్మను నొక్క-లేదీవఁబోడి

దేహార్థంబు నే దనుఁ దెఱవ యోర్తు
ద్యాః కవాటంబుఁ దెఱవదు వనితి యొకతె'

అనునవి మొదలగు నిషేధవాక్యములు, చర్యలు నమూలకములు. ఐనను నివి యాంధ్రమున సుందరములు.

పురాణములు గీర్వాణభాషలో రచించిన మహాత్ముఁ డొక్కఁడే. అతఁడు వ్యాసమహర్షి. ఇతి వృత్తము వ్యాసునికి సంబంధించిన పరాధవరూపమైనగాథ. అట్టితఱి వ్యాసభగవానుఁడు సంస్కృతభీమ కాశీఖండముల రెంటును దనగాథ భేదభూయిష్టముగా వ్రాయుటకుఁ గారణమేమో? కాశీఖండమునఁ దనకుఁ బ్రత్యక్షముగాఁ గిరియారూపమున ననుభూతమైనసంగతి భీమఖండమునాటి కొకరితోఁ జెప్పుట రూపమున ననుకరింపవలసివచ్చినాఁడు. చిన్న చిన్న మార్పులున్నను సంగతముగా నే యుండను. కాని తనకుఁ గల శిష్య శిష్యులు, తనకు తాప మిచ్చినవారి విషయమును, తిన్ననుగ్రహించినవారివిషయమును తనకుఁ గాశీలో భుజి దొరకని దినములసంగతియు, దని కిచ్చిన తాపసంగతి విషయమును భిన్న భిన్నముగాఁ జేరింపవలసినంతగాఁ జూపుగాని మఱియొండుగాని సంభవించునా?

శ్రీనాథకవిరాజు సంస్కృతమున వ్యాసుఁ డెట్టివాఁడో తెనుఁగున నీతఁ డెట్టిసిద్ధహస్తుఁడు. తాను పరివర్తించునపుడు మూలములందలి విరోధపుట్టములఁగూర్చి యేమనుకొనెనో? పురాణములపైఁ బరార్వపక్షము నునకేలయని యున్నదున్నటులే రచించె ననుకొండమా? మూలముననున్న మంచిమంచిసంవిధానముల మార్చినాఁడే. కొంతస్వతంత్రించినాఁడే. ఈగాథ నిట్లు పరస్పరవిరుద్ధముగా రచింప నేలొకో? ముఖ్యముగా శ్రీనాథుని భాషాంతరీకరణపద్ధతి, వైచిత్ర్యము, కాశీఖండము, భీమఖండములనుబట్టిచూడ మూలములందున్న మహా తంవిషయములెన్నో యీతనియాంధ్రీకరణమున లోపించియు, లేనివి కొన్ని పెరిగియు రుచిభేదము ననుసరించియు గొన్ని మార్పులతోఁ జేరియుండవలక తప్పదు.

(ఓమితి శివం)

శివలీలావిలాసము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

క. శ్రీరమణీరమణీయవి

హరినవాకార నీరజాతతనీలో

దార పరిలి ప్తచందన

దోరస్తర యల్లవిభుని దొడ్డమహిళా !

వ. అక్క-ధనుండు శౌనకాదిమహర్షుల కిట్లనియె.

అయిదవలీల.

గీ. వినుఁడు సముచితముగ వివరింతు నిటమీఁద

నభవుఁ డవధరించినట్టిలీల

చంద్రధారణాఖ్యఁ జదుర్పొందు నది జగ

ద్ధితవిధావితానచతురసరణి.

వ. ఒక్క-నాఁడు డక్షప్రజాపతి చంద్రు రావించి నిజకన్యా
సముదయంబులోన నశ్విన్యాదులగు నిరువదియేడువురు వామలోచన
లతనికీఁ బెండ్లిచేసి సముచితంబుగా నిట్లనియె.

క. సిరికి విజ్ఞానంబువు

సరసుడవు సుధామయుడవు సతాంతి మనో

హరిమూర్తివి శివకీర్తివి

పరిపూర్ణుడ వెల్లకళల భవ్యుడ వగుటన్.

క. ఇరువదియేడ్వరఁ గూర్తుల

వరుసన నీ కీర్చినాడ వారల నెపుడున్

సరిగా మన్నించుచు శుభ

చరితంబున సత్యనిష్ఠ జరుపందఁగుఁగా.

ఉ. నావుడు శీతభానుడు మనంబున వేడు దలిర్ప దత్తు సు

భావనచేసి మీ రిటులు మన్నన నానతియిచ్చినట్ల నే

నీవనజాక్షులందుఁ జరియించెద నంచుఁ బ్రతిజ్ఞ పలికె యా

దేవులుఁ దాను నాత్మవసతిస్థలి కేఁగె సుఖానుషక్తుడై.

క. చని యాచందురుఁ డందుం

దనియక యాసతులతోడఁ దగవును సత్యం

బును మెఱయఁ గొంతెకాలము

మనసిజతాత్రములఁ దేలె మానస మలరన్.

వ. అంత సంబుజముఖు లందఱుమందును సమందచాతుర్య
గుణరోహిణియగు రోహిణీకాంత యొక్కతెయి చంద్రునకుఁ బ్రాణ
వల్లభ యయ్యె; సతండును గాముకతాపవశంబున సత్యధర్మంబులు
విడిచి పాపకర్మంబున కొడిగట్టి యితరకామినులయెడ దుర్లభుండయ్యె;
నిట్లు పతివిముక్తలగుచున్న తద్భార్య లిరువదియార్దురును నొక్క
నాఁడు తండ్రిపాలికిం జని తమపరాధవంబు విన్నవించి పాలిండ్ల
మీఁదఁ గాటుకకన్నీరు గారుకొన ననగాదుఃఖంబుల నేడ్చి రట్టియెడ,

క. తనయాపరాధియగుచుం

దనయాడిన నాటి సరవి దప్పినశశిపైఁ

గనలుచు దత్తుడు నిప్పులు

కనుగొనలను నిండి కురియుఁగా ని ట్లనియెన్.

ఉత్సాహ. నలినసంభవాదిసురులు నాతఃప్రభావసం

కలితతేజమునకు వెఱచి కన్నుసన్న మెలఁగఁగా

జలజరిపున కిట్లు మదము సంభవించె నక్కటా

తలఁపఁడయ్యె నన్ను జడుడు తారతమ్య మెఱుంగకన్.

క. ఇది యేటికి ననుభూతికి

మది నునుపఁగ నిపుడయేని మానమదంబు

న్వీదళించెద మామకకో

పదహానశిఖిలచేతఁ బాడఁచి పోవన్.

వ. అని నిర్ణయించి చంద్రుఁ దలంచిన నతండును తత్తః
భయకంఠమానమానసుండును, నితాంతదీంతాభరపీడ్యమానుండును,
నగుచు వచ్చిన నమస్కరించి వడ వడ వడంకుచున్నఁ జూచి, యేచిన
యాగ్రహంబునఁ గటంబు లదర దత్తుడు భృకుటిభయంకరాక్షు
డగుచు నతఁడో ని ట్లనియె.

క. ఓరీ ! దోషాకర ! యిటు

దూరీకృతభయతఁ దగవు దొరఁగుచు నాకున్

వారక యవమతి దలఁచితి

వేరె కలరె దిక్కు నీకు వెస నే నలుగన్.

మ. అని దుర్వారసమగ్రరోషమునఁ దోయంబు ల్లరాజ్ఞంబునం

గొని, నానాటికి యెడి యెడి మిగుల స్థోరంపు దుఃఖాంబుధిం

దనియం దాపులుగా మునుంగు మనుచు న్నత్తుండు శాపించెఁ జం

ద్రుని నానాభవనానురంజన విధానాథప్రభాసాంధ్రునిన్.

వ. ఇట్లభిశేపుం డగుచు గువలయాపుం డక్కడం గదలి
యరిగి, తచ్చాపంబునకుం బ్రతివిధానంబు గానక దివదినంబునకుం
బరిక్షయించుటఁ గరంబు కృతశనొంది కందివ యంగంబును నెడలెగని
విచారభయంబును గల్గి సిద్ధాశ్రమంబున నిలిచి యనన్యసామాన్య
నియమంబు నడుపుచు మహాపదలకు నుపసంహరణంబు శివస్మృతంబు
గావునఁ దద్భంగి యంగీకరించి యిట్లనియె.

క. పరమేశ భర్త శాశ్వత

పరమోక్షవిధాన భువనవల్లభ వేదాం

తరహస్యవేద్య మాద్య

తీరుణాపరతంత్ర నన్నుఁ గావు గీరీశా !

క. అవ్యయ యక్షర ద్వయ స

ద్భవ్య సదావ్యక్తరూప ఫాలాక్ష జగ

ద్భవ్యప్రభావశంకర

సేవ్య ననుం గావు మభవ శివ పాపహరా !

క. భక్తజనలోల యీశ్వర

రక్త విరక్తాత్మ విశ్వరంజనలీలా

సక్త వివిక్త నిరంతర

శక్త ననుం గావు మభవ సర్వజ్ఞ హరా !

వ. అని మఱియు ననేక ప్రకారంబులగు చాక్షాణీయవల్లభు
దివ్యనామంబు లుగ్గడించుచు నహార్యంబగు స్వశరీరకార్యంబునఁ గళా
మాత్రంబు చిక్కి చందురుండు జీవితనిరాశుండై యున్న సమయంబున
నమృతమయస్ఫురణంబున మెఱయు తదీయకీరణంబులచేత్రిప్రోది లేక
యోషధులు విఫలత్వ మొందుటంజేసి లోకంబులకుదుర్గతి గవిసి
ముఖంబులు గొడువపఱుప బలహీనులగు నిర్జరులం దగిలి రాక్షసు
లనేకవిధోపద్రవంబులు సేయఁదొడంగి రట్టియెడ, సమస్త రక్షణ
(దురం) భరుండగు నీశ్వరుండు దమదివ్యచిత్తంబునఁ జంద్రుడై న్యంబున
నవధరించి తచ్చాంతికల్పనాచాతుర్యంబున,

మ. రజనీనాథునిచాలికిం బ్రమథవీరవాతము ల్గొల్పఁగా
విజయంచేసెను జంద్రుఁ డత్తతి శుభావిరూపుతసందర్భపూ
తజటాజాటకిరీటపాటల విధాధారాభిషేకాభిర
మ్యజయల్లక్షణసూచితాశ్రితనరాగాత్మత్వపారంభుడై.

వ. ఇట్లు సన్నిధిచేసిన యీశ్వరునకు నున్న పాటన యుండి యయ్యుడు
విభుండు జీవమాత్రశేషుండు గాన లేవలేక మ్రొక్కి, చేతు లల్లన
యెత్తి మొగిచి నిలిచి.

చ. అభయము విశ్వనాథ యభయంబు నిరంజనతామనోహరా
యభయము దేవదేవ యభయంబు నిసర్గచిరుజ్జ్వలాత్మకా
యభయము ఫాలనేత్ర యభయంబు జగత్పరిరక్షణవ్రతా
యభయము భక్తలోల యభయంబు దయాపరిషి క్తమానసా !

డి. వాలిన యాపదవర్జవము వచ్చినవేళ సుపర్వసంఘముల్
గా లిడ నెందుఁ గావక బలంబటి యూరక మున్నుచుండఁ బో
జాలిఁ బడంగనీక కడుఁ జాలి దయారసయానపాత్రలోఁ
దాలిచి దాని వెల్పుటచు దక్షుండ వీనకదయ్య శంకరా !

క. నినుఁ దక్క నితరశరణము
మనమునఁ బరికింప నెపుడు మామకభావం
బనుపమసాదరపీక్షణ
మునఁ జూడుమ యార్తి నింకఁ బొడ వటకుండన్.

వ. అని మఱియుం బెక్కుదెలుగులఁ గరంబుఁ గాని యెలుగునఁ
బలుకుచుండురుని గనుంగొని యీశ్వరుండు వెఱవకు, నేఁ గలుగ
నీకు నాపద లెక్కడివి, నీవు మదీయరూపభేదంబ వని తలంపక
దక్షుచేసిన దురితంబు వానిక యుండుఁగాక యేను నీకళ యొకటి
మదీయశిరంబునఁ దాల్చుగలవాఁడ, దానఁజేసి భవదీయశరీరంబు

నకుం బడేనాళ్లు వృద్ధియు మీమామ యొసంగిన శాపఫలంబునం
జేసి భవదీయశరీరంబునకుం బడేనాళ్లు హానియు సంఘటిల్లునవి
యును నమరహితంబుగా నిచ్చితి నని యవధరించి యనంతర
సమయంబున.

చ. అమ యనుపేర నింపలకునారజనీకరునత్కళ ల్మనః
ప్రమద మెలర్పఁగా నిజశిరస్థలిఁ దాల్చెను శంకరుండు భ
క్తమధురఁ డుల్లసత్కరవికాసజటాచయరత్న పద్మసం
గమనవహాంసశాబకము కైవడి మై నది యుల్లసిల్లఁగన్.

క. ఆతూణచంద్రకళచే

జేతఃప్రియకరనిరూఢి శివుఁ డింపలరన్

నూతన విలాసలీలా

స్థితంబగు మొగలిరేకు చెరివిన కరణిన్.

వ. ఆసమయంబున హరి విరించి ప్రముఖబృందారకులు విస్మయప్రక
ర్షంబుగాఁ గల్పకపుష్పవర్షంబులు గురియుచు నడుచెంచి భక్తరక్షణ
కళాధురంధరుండగు కళాధరు నడుగులకుఁ బ్రణమిల్లి యంజలి
ఘటించి, దేవా భవదన్భుతచరితంబు గొనియాడం దరముగాదు
దక్షుండిచ్చిన దారుణశాపదహానంబునం జిక్కిన యీకపటనాటక
కల్పనసూత్రధారతం బ్రపంచంబు నడుపుచున్నాడవు. వేదాంత
శుద్ధాంతమహాగృహంబుల విహరించు దేవసింహంబవు నీవు.
నిన్ను నస్మదాదులు దెలియంగ నెంతవారు. మాయంచుఁ బ్రస
న్నుండవు గ మృదుచు బహుభంగులఁ బ్రస్తుతింప నప్పరమేశ్వ
రుండు వారలఁ గరుణావలోకనంబున నాదరించుచు నమృతాంశుని
తోడ నింక నెమ్మది సీయధికారంబున కరిగి సుఖంబున నోషధుల
కుం బరివర్ధనంబు సేయుచుండు మన్ని వీడ్కొలిపి నెయ్యంబునఁ
జరించు మాటలాడి కమలాక్ష పూర్వసుపర్వసంతతుల ననిపి,

యక్కడఁ గదలి ప్రమథగణంబులు గొలువఁ గై లాసంబునకు విజ
యంచేసి యెప్పటియట్ల భాసిల్లుచుండె.

గీ. చంద్రధారణాహ్వయమునఁ జదురు మిగులు
నీశ్వరునిల నిష్ఠమై యెవ్వరైన
వినినఁ జదివిన వ్రాసినఁ దనరు వారి
కభిమతార్థసంపదలెల్ల నబ్బుచుండు.

అ జ న లీ ల.

గీ. వినుఁడు సముచితముగ వివరింతు నిటమోడ
నభవుఁ డవధరించినట్టిలీల
వృషభవాహనాఖ్య విలసిల్లునది జగ
త్పూతసన్నహత్తవృక్ష మగుచు.

వ. ఉత్తమమహాపురుషుండగు ధర్మపురుషుం డభవుఁ గుఱించి పెద్ద
కాలంబతిఁగొనినట్టి నతిదుష్కరతపంబు సలుపుచున్న సమయంబున

సీ. నిర్వబహిఃప్రదేశంబుల నొకరుండ

వివిధసత్తామాత్ర వెలుగువాఁడు

వేదశిరోగృహపిఠుల నొకరుండ

నిఖిలసంవిద్భంగి నిలుచువాఁడు

సనకాదిమునియోగిమనముల నొకరుండ

యానందమయలీల నలగువాఁడు

తత్తత్త్వదేశభూతంబుల

యలఘు మా యాశక్తి వెలుగువాఁడు

గీ. దేవదేవుండు శ్రీమహాదేవుఁ డతని

భక్తివిశ్వాసముల కాత్మఁ బరిధవించి

యథాయవరదానముఖ్యచిహ్నములతోడ
దయదలిర్పంగ వచ్చి ప్రత్యక్షమయ్యె

క. పెన్నిధి యగ్రమహీస్థలి
సన్నిధి చేసినదరిద్రుచాక్షున సతఁడు
స్నిగ్ధుండు సంతసంబున
సన్నగముదిరుని నిర్మలాఽఽఘుల కెరఁగెన్.

వ. ఇట్లు ప్రణమిల్లి యంజలి ఫాలపట్టికం గదియించి.

ఉ. ఆరసిచూడఁ దావకపదాంబుజసేవ సమీపలబ్ధమం
దార ముదాప్రకాశనవిధాన ముదారము గొంగునందు బం
గారము మోక్షసంపద కగారముఁ గామ్యధనంబులిడ్డ భం
దారము జన్మపాదపరుతాఁము భక్తులకు స్మహేశ్వరా !

ఉ. దక్షిణవాసుగాత్రములఁ దామరసాసనునిం జనార్దనుం
దక్షిణతావిజృంభణము తద్దయుఁ జేర సృజించి సృష్టిసం
రక్షణసత్ప్రభుత్వము గరంబు దిరంబుగ వారి కిచ్చి సా
రక్షణయుక్తలీల దనరం దనరారుదు నీవు శంకరా !

వ. అని మఱియువివిధభంగులంబ్రస్తుతివాక్యముఖరుండగు ధర్మపురుషు
ననుకంపదిలకింపఁబ్రసాదరససంపదనభిషేకించుచు నమ్మహేశ్వరుం
డతనితోడ వినుము నీవు నారూపభేదంబున, సకలభవనసంచ
యంబులకు నాధారభూతంబుగా నిన్నిట్లు ప్రభావంబునఁ గల్పించి
నాఁడఁ, దర్శింప నొక్కింతయు మనలోపల వేఱులేదు. మఱి
యెద్దిగోరి యూడ్యశంపుఁడవంబు సలుపుచున్నాఁడవు. అడుగు మ
య్యభిమతంబు విత్తంబుగా కలవరింతు; ననవుడుఁ గుతూహ
లంబున.

గీ. ధర్మపురుషుండు గ్రమ్మఱఁ దత్పదాంబు
బాతముల భూతలంబునఁ జాగి మ్రొక్కి-
ఫాలమున రెండుచేతులు గీలుకొల్పి
విసయభర మొప్పు నిట్లని విన్నవించె.

క. నీవాహంబు నగుచు
నేవాతత్పరత గలిగి చిత్తం బలం
దేవా చరింప వేడుక
భావాంతరపరణి నొందు బాయదు నాకున్.

క. ఏతద్వర మొక్కొనుచు
నాతతసదయత్వశీల ! యలవడవిమ్మం
చాతఁడు మ్రొక్కినఁ బ్రీతిం
జేతఁప్రమదంబు మెఱయ శివుఁ డిట్లనియెన్.

గీ. విశ్వమయుడ నేను విశ్వంభకుడ వీవు
గలుగు నికు-వంబుగాఁగ మనకు
కడఁక వాహివాహకత్వంబువిధమును
నిర్మలప్రభావ ధర్మదేవ !

వ. ఇట్లు గావున నీవు సురభి మొదలుగాఁ గలుగు దివ్యగోవులకు భర్త
వగుచు వృషభయాపంబు ధరియించి మాకు వాహనంబవు గమ్ము;
నీకు నణిమామలగు నెనిమిది సింధులు మత్సామీప్యంబును సారూ
ప్యంబును నిచ్చితి; ననియె నప్పుడు—సముద్రీర్ణప్రభావపరిపూర్ణ
సుధాకరణ ముదాకరణకల్యారవభి మదాభదస్యదరీదృశ్యమాయం
డును, సదవష్టంభగుంభసపట్టఘరట్టఖరఘరపుట ప్రకటన నేరీస్పృశ్య
మాయండును, సాంద్రమ హేంద్రసీలరుగ్జాలవిశాలకచవికచగుణాల
వాలవిజృంభమాయండును, కైలాసగండకైలాభచండకుకుర కల
కంతసందర్శదరీదృశ్యమాయండును, నగణ్యలావణ్య రససింధుబు

ధుర తరంగాడంబరాలంబగణకంబశజరీహృష్యమాణుండును, నన
కల్పకల్పావసానపవమాన కక్ష్యాలక్ష్యవిలాసి విశ్వాననపరిహృష్య
మాణుండును, నై ధారాధరసముత్కరంబునుంబోలె పుష్కరావర్త
కీర్తనీయంబై, రాకాశేశాంకమండలంబునుంబోలె సులభలక్షణీప్రేక్ష
ణీయంబై, తుహినమహీధరంబునుంబోలె శివాధిరోహణోచిత
విధారమణీయంబై, రసాతలంబునుంబోలె సత్కుద్రచక్కుశ్రవకమ
నీయంబై, తారాకాలంబునుంబోలె సుగ్రీవానందనీయంబై,
యామ్నాయసముదయంబునుంబోలెనవక్రమవదక్రమనిరూపంబై,
సత్ప్రబంధనిబంధనంబునుంబోలె జనితమహాధ్వవిభూషణీయంబై,
పారావారంబునుంబోలె ననంతసత్త్వసేవనీయంబై, విచిత్రాలం
కారంబునుంబోలె చిన్మయాకారంబునుం గలిగి యనేక సహస్ర
యోజనంబుల పొడవునం దనరెడు వృషభవల్లభుడయ్యె. నయ్యెడ
ననూనప్రణయంబున.

౬ రాజితభూధరేంద్రశిఖరం బధిరోహణ మాచరించు వి
భ్రాజితశారదాభ్ర మనుభంగిఁ బటీరతుషారమల్లికా
రాజవిచిత్రవర్ణ రుచిరంబగు నవ్వృషభంబు నెక్కి య
వ్యాజవిభూతిమై శివుఁ డుదంచితనిర్మలమూర్తిశాలియై.

౭. జలజాక్ష జలజగర్భా

దులు తత్సమముంబునం గుతూహలభావం
బుల వచ్చి యవ్వృభుని యం
ఘ్రుల కెరఁగిరి నిజకిరీటరోచులు నింపన్.

౮. ఇట్లు ప్రణామంబు లాచరించి నిలిచి.

౯ శ్రీధామం బగుచుఁ దనరు

నీధర్మము వాహనముగ నిజసరణి సుజా

గీ ధర్మపురుషుండు గ్రమ్మఱఁ దత్పదాంబు
జాతముల భూతలంబునఁ జాగి మ్రొక్కి-
ఫాలమున రెండుచేతులు గీలుకొల్పి
వినయభర మొప్పు నిట్లని విన్నవించె.

క. నీవాహంబు నగుచు
నేవాతత్పరత గలిగి చిత్తం బలకం
దేవా చరింప వేడుక
భావాంతరసరణి నొందు బాయదు నాకున్.

క. ఏతద్వర మొక్కంగును
నాతతసదయత్వశీల ! యలవడవిమ్మం
చాతఁడు మ్రొక్కినఁ బ్రీతిం
జేతఁప్రమదంబు మెలయ శివుఁ డిట్లనియెన్.

గీ. విశ్వమయుండ నేను విశ్వంభరుండ పీపు
గలుగు నిక్కువంబుగాఁగ మనకు
కడఁక వాహివాహకత్వంబువిధమును
నిర్మలప్రభావ ధర్మదేవ !

వ. ఇట్లు గావున నీవు సురభి మొదలుగాఁ గలుగు దివ్యగోవులకు భర్త
వగుచు వృషభరూపంబు ధరియించి మాకు వాహనంబవు గమ్ము;
నీకు నణిమానులగు నెనిమిది సింధులు మత్సరామిష్యంబును సారూ-
ప్యంబును నిచ్చితి; ననియె నప్పుడు—సముదీర్ణ ప్రభావపరిపూర్ణ
సుధాకరణ ముదాకరణకల్యరవధి మదాభదస్యదరీదృశ్యమానుం-
డును, సదవష్టంభగుంభసపట్టఘురట్టఖరఘురపుట ప్రకటన నేరీనృత్య
మానుండును, సాంద్రమహేంద్రసీలరుద్ధాలవిశాలకచవికచగుణాల
వాలవిజృంభమానుండును, కైలాసగండకైలాభచండకుకుర కల
కంఠసందర్శదరీదృశ్యమానుండును, నగణ్యలావణ్య రససింధుబు

ధుర తరంగాడంబరాలంబగణకంబశరీహృష్యమాణుండును, నన
కల్పకల్పావసానపవమాన కక్ష్యాలక్ష్మ్యవిలాసి విశ్వాసనపరిహృష్య
మాణుండును, నైధారాధరసముత్కరంబునుంబోలె పుష్కరావర్త
కీర్తనీయంబై, రాకాశశాంకమండలంబునుంబోలె సులభలత్రణీప్రేక్ష
ణీయంబై, తుహినమహీధరంబునుంబోలె శివాధిరోహణోచిత
విధారమణీయంబై, రసాతలంబునుంబోలె నక్షుద్రచక్షుశ్రవణకమ
నీయంబై, తారాకాలంబునుంబోలె సుగ్రీవానందనీయంబై,
యామ్నాయసముదయంబునుంబోలెనవక్రమవదక్రమనిరూపంబై,
సత్ప్రబంధనిబంధనంబునుంబోలె జనితమహాధ్వవిభూషణీయంబై,
పారావారంబునుంబోలె ననంతసత్త్వసేవనీయంబై, విచిత్రతాలం
కారంబునుంబోలె చిన్మయాకారంబునుం గలిగి యనేక సహస్ర
యోజనంబుల పొడవునం దనరెను వృషభవల్లభుడయ్యె. నయ్యెడ
ననూనప్రణయంబున.

ఉ. రాజితభూధరేంద్రశిఖరం బధిరోహణ మాచరించు వి
భ్రాజితశారదాభ్ర మనుభంగిఁ బటీరతుషారమల్లికా
రాజవిచిత్రవర్ణరుచిరంబగు నవ్యృషభంబు నెక్కి య
వ్యాజవిభూతిమై శివుఁ డుదంచితనిర్మలమూర్తికాలియై.

క. జలజాక్ష జలజగర్భా
దులు తత్పమముంబునం గుతూహలభావం
బుల వచ్చి యవ్వభుని యం
స్థుల కెరఁగిరి నిజకిరీటరోచులు నింకన్.

వ. ఇట్లు ప్రణామంబు లాచరించి నిలిచి.

క. శ్రీధామం బగుచుఁ దనరు
నీధర్మము వాహనముగ నిజసరణి సుజా

త్యేధుండగు నినుఁ గాంచుట

నోధూర్జటి మేము పుణ్యయుక్తుల మొందున్.

చ. రవి శశిమార్గరోధమునఁ బ్రాణుని హీనుని గూర్చి కుండలిం
బ్రవిమలభక్తి మేల్కొనినభావము మధ్యమహాంధమార్గతం
దవులు వడంగ నేకతను లేదయు నిర్మలబుద్ధి మౌనిపుం
గవు లనయంబు హంస మని కాంతుకు ని స్వృచ శేంద్రవాహనా!

వ. అనుచు బహుభంగులఁ బ్రస్తుతింప నమ్మహేశ్వరుండు వారలం
బ్రసాదమధురావలోకనంబున నాదరించుచు నపూర్వతావిరాజ
మానంబగు వృషరాజయానంబునం దనచిత్తంబు ప్రమోదాచు
త్తంబుగా నక్కడఁ గదలి నిజాధివాసంబగు కైలాసంబునకు విజ
యంచేసి యథోచితవర్తనంబుల విహరించుచుండె.

గీ. వృషభవాహనాహ్వయమున వెలయునట్టి
యాసదాశివులీల సమిద్ధసరణి
వినివఁ జదివిన వ్రాసిన జనుల కొదవు
సలఘుతరధర్మలాభంబు లహరహంబు.

ఏ ద వ లీ ల.

గీ. వినుఁడు సముదితిముగ వివరింతు నిటమోడ
నభవుఁ డవధరించినట్టిలీల
యది దనర్చుచుండు నవనిభృంగి ప్రసా
దాహ్వయమునఁ గలిగి యంద మగుచు.

చ. వెలయు నధీతసాంగబహువిశ్రుతవేకుఁడు నిత్యసత్యసం
కలితమనోజ్ఞ భాషణనికామవినోదుఁడు పాపనక్రమ
స్థితి మహాతపశ్చరణసంకృతవేకుఁడు శంక రాత్సనా
త్యలఘుగుణప్రమోదుఁడు శిలాదుఁడు నాముని యొక్క దుర్వరన్.

- క. భృంగి యనువేర నిర్మల
భంగివ్రతుఁ డతని కొప్పుఁ బ్రభవించె సుతుం
డంగీకృత శివసేవా
మంగళసంగాంతరంగమహితుఁ డగుచున్.
- క. నంది యనంగా మఱియు న
నిందితుఁ డాత్మజుఁడు సతతనిర్మలబోధా
స్పందిత శివభక్తిరస
స్యంది హృదయపంకజుండు సంభవ మొందెన్.
- వ. ఆతనూజు లిద్వరయందు
నీ. హరుని కర్పణము సేయనిపదార్థావలిం
దలఁపుననైన నంటని ప్రతిజ్ఞ
హరుఁ దక్క నపుల నెవ్వరిని వేలుపులఁగా
మఱపుననైన నమ్మని ప్రతిజ్ఞ
హరపదాంబుజయుగ్మ మనయంబు తలఁచుట
నగవులకైన మానని ప్రతిజ్ఞ
హరు నగరంబున కాదట నేఁగుట
కలలోన నైన దొక్కని ప్రతిజ్ఞ
- గీ మసలె నిట్లు వీరమాహేశ్వరాచార
సారమార్గసంప్రచాంకలన
పూర్ణపుణ్యగణ్యబోధక్రమాగాధ
సదమలప్రభావసంగి భృంగి.
- ఉ ఆడుఁ బినాకిసన్నిధి నవాభినయంబులు మీఱ నిచ్చులుం
బాడు మహేశులీలలుఁ బ్రబంధనిధానములం ఘటించుచుం
జూడఁడు శంభుతత్వగతి చొప్పుడఁ జెప్పని శాస్త్రపద్ధతుల్
గూడఁడు రుద్రసేవలకుఁ గొల్పనిపందల నాతఁ డెన్నఁడున్.

సీ. ఒకవేళ చతురవేదోక్తమార్గంబున

శివసూక్తపఠనంబు చేయుచుండు

నొకవేళ నలఘుశాస్త్రోక్తమార్గంబున

శివపదస్మరణంబు సేయుచుండు

నొకవేళ నుపపురాణోక్తమార్గంబున

శివమంత్రజపములు సేయుచుండు

నొకవేళ వితతకల్పోక్తమార్గంబున

శివలింగపూజలు సేయుచుండు

గీ. కణక నొకవేళ విలిహసకథితసరణి

శివమహాకథాకథనంబులు సేయుచుండు

గరిమ నొకవేళ వృథయును గాంగనీక

విహితనిష్ఠాగరిష్ఠతామహితుఁ డతఁడు.

వ. ఇట్లు త్రిలోకసారంబగు శైవసదాచారంబు గలిగి దారుణశపంబు
సలుపుచుండ ననేక దివ్యవర్తవ్రాతంబు లయ్యె; నంత నొక్క-
సమయంబున.

సీ. ఏవేల్పుకింకరులెల్ల వేలుపులును

నేవేల్పునకుఁ బ్రతి యెన్నఁజాల

దేవేల్పు భజియింతు రెల్లయోగీంద్రులు

నేవేల్పునకు ధర్ము వెక్కిరింతి

యేవేల్పు సంస్తుతు లెల్లవేదంబులు

నేవేల్పునకుఁ బర మెఱుంగఁ గూడ

దేవేల్పు తఱియ నెల్లవేదంబులు

నేవేల్పునకు ముక్తి యొని త్తీడ

గీ. యరయ నేనేల్పుమూర్తు లీయఖలజగము
నిపుడు దాఁగొచుచున్నది యిద్దమహిమ
దనర నావేల్పులీల ప్రత్యక్షమయ్యె
నభవుఁ డాతనిభక్తికి నాత్మ మెచ్చి.

గీ. ఇట్లు ప్రత్యక్షమగుటయు నీశ్వరుఁడు
వినఁజుసంశ్రితమతి భృంగి వినుతిచేసె
తత్పదాంబురుహంబులదండఁ దనదు
మస్తకము నూర్చి భృంగాయమానముగను.

వ ఇట్లు ప్రణమిల్లి యంజలి రచియించి.

క. సత్యజ్ఞానానందమ
యాత్యలఘుశరీర యక్షరాద్యయతీలా
ప్రత్యయ నానాక్రమ శుభ
భూత్యమలవిహార దివ్యపుగ్యప్రభావా !

తరల. జయ పినాకమహాధనుర్ధర జన్మసంవృతిధూర్ధరా
జయ లలాటతటస్థలోచన సర్వధర్మవివేచనా
జయ శిఖాశ్రయశస్త్రభూషణ సత్కృపాగుణభూషణా !
జయ వృషాంక శివా యనశ్వర శర్వ శంకర యీశ్వరా !

క. అవ్యయ యతర్క్య యవిరళ
దివ్యయమేయప్రభావ దేవ నితాంతా
ప్రవృత్తాత్మవిధాయక
నవ్యామ్నాయాంతవిహరణప్రవర హరా !

వ అని మఱియు వివిధప్రకారంబులం బ్రస్తుతించిన భృంగిరిటిమనం
బునం గలుగు నిజాంఘ్రిభక్తివిభవంబునకుఁ బరిణమించి వరంబు
వేడుచుని యామహేశ్వరుం డవధరించినఁ బుష్కలప్రణతుండును,
ధృతాంజలినిలలస్థులండును నగుచు సతండు.

- గీ. దేవదేవ ! యిల్లు దేవర నాకుఁ బ్ర
త్యక్షమగుటనే గృతార్థతముఁడ
నైనవాఁడ మున్నునైనను నింక నీ
వవధరింపు మొక్క-యభిమతంబు.
- క. చనునపుడు నిలుచునపుడును
గనునపుడును నిదుర మేనఁ గదిరినయపుడున్
మునుగాఁగ నెల్లయపుడును
నినుఁ దలఁపఁగనిమ్ము నాకు నిపుణత నీశా !
- క. జననియు జనకుఁడు చుట్టం
బును విద్యయు సఖుఁడు సర్థమును మఱి సర్వం
బును నీవు నాకు నెప్పుడు
నినుఁ దక్కఁగఁ బరుని నెఱుఁగ నేర మహేశా !
- ప. అని విన్నవించుటయును శంకరుండు ప్రసన్నరసతరంగితం బగునీక్షి
తంబు లతనిమీఁద నిగుడించుచు నీకు నీయభిమతంబు నిసర్గసిద్ధంబు
గావునఁ బునరుక్తంబుగా వాక్రువ్వంబనిలేడు. మావలన నీ వసా
ధారణభక్తుండవు, ననురక్తుండవు నగుటఁ గామరూపకామగమనం
బులు గలిగి మత్సకాశంబున నిలిచి నిర్మలోపదేశంబులు నడుపుచు
నాకు నెన్నండు ప్రసాదపాత్రంబుఁ బరమపవిత్రంబును గమ్ము,
చనుదెమ్ము రజతాచలంబున కనుచు నతనిఁ దోడుకొని విజ్ఞానం
బునకు విజయంచేసె; నది మొదలుగా నమ్మహానుభావుండు.
- క. ఏకశివభక్తిసేవా
ప్రాకట తాత్పర్యఘర్మభావమున నిజ
శ్లోకము నితాంతచరితా
శాకంబుగ మెలఁగుచుండె సంచితభక్తిన్.

సవశోణరుచుల సందము లగునెఱిజడల్
దలిరులుగా నొక్కదళువు మెఱసి
లలితవిలాసంబుగా బాలచంద్రుడు
విరిపువ్వుగాలెస్స మురువు వడసి

గీ. కరుణ మకరందధారగాఁ గరముచెలుపు
గన్నశివుఁ డనునూతనకల్పతరువు
చూడఁ దరముగ ఫలలాభసూచకముగఁ
దనర నమ్మునియెదురఁ బ్రత్యక్షమయ్యె.

క. ఆనంది యపుడు హరునకు
నానందితసరణి ఫాల మవనిం జోకం
గా నగుచుఁ గరము నగుచును
దా నతులితభక్తి నిటలతటమున్ జేర్చెన్.

క జయ వివిధోపనిషత్సం
చయశయన చరాచరాత్మజగదయన ధనం
జయ శశిరవినయనకృత
స్వయముదితజ్ఞానముఖ్య సౌఖ్యానయనా !

క భవనసిన్ధుతూరతూ
త్వవనజస్ఫుటాత్వవస్థ వాగ్ధవనిటల
త్వవతార తప్తతదభీ
ష్టవిశేషవ్రాత జయ యసంయజ్జేతా !

క. పంచవిధార్థమదగజా
పంచత్వత్ప్రణవప్రభావైకవిభా
పంచాననభావలస
త్పంచాక్షరమంత్ర జయ కృపాపరతంత్రా !

క. అనిబహువిధములఁ బ్రస్తుతు

లొనరింపఁగ నెలమిఁ బొంది యొగి నందికి ని

ట్లని యావతిచ్చె శంకరుఁ

దనయము ననుకంప చూపులందు నటించన్.

చ. తలఁపఁగ నేనిరాని క్రియఁ దాపసపుంగవ విష్ణు యొప్పు నీ

వలవడిఁ జేసివట్టివరమాద్యుతఁ ఘోరతపంబుచేత నే

నెలమి వహించి యిప్పుడ యభీష్టఫలంబుల నిత్తు నంచు ని

ర్మలమతి వచ్చినాడను వరంబు వరింపుము సంతసంబునన్.

క. నావుడు శిలాదనందనుఁ

దావిశ్వజగద్విధాతయానతి విని త

త్పావనపదాబ్జములకుం

గేవలమగు భక్తి మ్రోక్కి కృతనిశ్చయఁడై.

గీ. సరవి నింకను (నిట్లు) వత్సరసహస్ర

మేను మిమ్ముభావించుచు నింపుతోడఁ

దపము సలుపంగఁ జాల నచ్చవు మహాత్మ

మిమ్ము మఱి యెల్ల నెవ్వయు నిందుమాళి.

వ. అని విన్నవించిన విని సదాశివుండు వెరఁగువడుచు నయ్యభిమతంబు

ప్రసాదించి యతని నవలోకించి నీవు దపంబున నిలిపిన యీమహిష్ణ

లంబును నీవేర నందిమండలం బనుమహాశ్రీరంబుగా నిచ్చితి మనిఁ

యావతియిచ్చి యంతర్ధానంబు నొంది యభినందితానందంబున

గైలాసంబునకు విజయంచేసె; నట నందియును సల్బవరుండగు

చుండి యొక్క వాసరంబున,

ఉ. కమితరప్రమోద మెసంగంగఁ దదాశ్రమభూమి డించి యా

తామరుచిప్రపూర్ణ నవతామరసాకరరమ్యమున్ ఫలా

నమ్రమనోజ్ఞ కాభితరుమధ్యమునై తనరారుచున్న యే

నామ్రకనామశ్రీరమున కాదటమై జని నిశ్చలఃకృతఁడై.

- మ. హరునింగూర్చి మహేశు నెంచి గిరిశుం బ్రార్థించి వాహ్నియణి
శ్వరుఁ గాంక్షించి త్రినేత్రుఁ గోరి రజనీశస్ఫారఖండాంశభా
స్వరు నుల్లంబునఁ జేర్చి సత్పైఁ దప మూలైలాది యామోదియై
వరుస నివ్యసహస్ర వర్షములు దూర్వారంభఘోరంబుగాన్.
- వ. అంత నతని దుశ్చరతపశ్చక్తికి దుర్ధరనిజభక్తికిం బ్రియం బందుచు
నిందుధరుండు నిరంతరాజ్ఞాచరణప్రవణంబు లగుప్రధానప్రమథ
గణంబులం బిలిచి యేకామ్రకస్థలంబున మత్పరమధిక్తుండును
నిష్కరతపోయుక్తుండును నగుశిలాదపుత్రుం డున్నవాఁడు; మీ
రక్కడి కరిగి సశరీరంబుగా నమ్మునినాథుని గనకవిమానంబుమీద
నిడుకొని రమ్మని యానతిచ్చి వీడుకొలుప నవధరించినం జవి.
- క. తదనంతరంబ వారలు
ముదమున నేకామ్రతీరమున కరిగి శిర
స్పదనా సరణ బ్రహ్మని
నదసంశ్రవణప్రమాభిషంధిన్ నందిన్.
- క. కని యద్భుతమయులై య
మ్మునిపుంగవుమీఁద రుచిరముగఁ గురిసిరి వా
రనఘామరవృక్షవిహ
తనపుష్పప్రకరసాంద్ర తరవర్షంబుల్.
- చ. ప్రమథవరేణ్యు లప్పుడు ప్రభాపటలీవిభవాభిశోభితాం
గములు దలిర్ప నాతనికిఁ గన్నులపండువుగాఁగ నగ్రభా
గమునకు వచ్చినిల్చి మణికాంచన నిర్మలదీప్తిమద్విమా
నము నొక్కఁ డగ్గిఁ జూపి జతనంబున నిట్లని నేకవాక్యులై.
- గీ. సకలజేవగురుండు చంద్రకళాధరుం
డీశ్వరుండు నిను సమిధకరుణ
గొనలునాఁగ నిపుడు దనసన్నిధికిఁ దేరఁ
బనిచినాఁడు మమ్ముఁ బావనాత్మ !

వ. అని పలికి యతని మంగళస్నానపవిత్రగాత్రం గావించి దివ్యమా
ల్యాభరణంబులు శృంగారించి విమానంబునడిమిభద్రప్రీతంబునఁ
గూర్చుండ నునిచి యప్పరఃకాంతాయతసువర్ణచామరవ్యజనం
బులను గంధర్వబృందమధురగావంబులను బద్మానంబునఁ గింపు
రుషులు రచించు మందారాగంబునకుఁ దోడ్కొనిపోయి సము
చితప్రకారంబున శాంభవసభాభవనంబు గదియించి రట్టియెడఁ

సీ. తుంబురుండును నారదుండును సగ్రభా

గమున గీతప్రబంధములతోడఁ

బరిహాసనటా-భాభంగి భృంగీశ్వరుఁ

డెడనెడఁ దగుమాట లలరఁజేయఁ

గాలరుద్రుండు శుండాలవక్త్రుండు ను

పరిపీతమునఁ గ్రమయుక్తిఁ గొలువ

వామాంకతలమున నటలు దాక్షాయణి

సరసచేష్టలఁ బ్రేమభరముఁ జెనుప

గీ. నాల్గుదిక్కుల నిజసేవనాప్రసక్తి

నరుగుదెంచిన హరివిరించాదు లెల్ల

నెలమి మడిసందులను శేతులిడి భజంప

గరిమఁ గొలుపుచ్చ శశిమాళిఁ గనియె నంది.

మ. కని భక్తిం బ్రణమిల్లి లేచి కరయుగ్మంబు న్నలాటస్థలం
బునఁ గీలించి నమశ్శివాయ కరుణాంభోరాశయే భక్తపా
లనదీక్షాగూరవే యటంచు మఱియు న్నాగొండ నందంద మిం
చినతన్నామము లుచ్చరించుచుఁ బ్రశంసించె న్నరు సృంకరున్.

చ. అపుడు మహేశ్వరుండు ప్రణయంబున నమ్మునినాథుతోడ నీ
విపులతపఃప్రశస్తిని విస్తృతభక్తి నేను మెచ్చితిం
బ్రపురుషవర్ణ నీయగుణభాసురసక్తికి నీడుగా విశే
షపుపద మిప్పు డారసితి జక-గ నందుల నిన్ను నుంచెదన్.

వ. అని యానతిచ్చి యతనికిం దనసామీప్యసామాప్యంబులు గృహచేసి
నిజసర్వకార్యభారకత్వంబును గణాధిపత్యంబును తదధీనంబులు
గావించి యనన్యసామాన్యంబుగా మన్నించెనది మొదలుగా నందికే
శ్వరుండును నిచ్చలు మొగసాలఁ గూర్చుండి జగంబుల విష్ణుపంబు
లాలకించుచుఁ దగినపగిది నుపలాించుచు సయ్యష్టమూర్తియాస
న్నవర్తియగుచు నుల్లసిలుచుండె.

క. నంది ప్రసాదమన న
స్పందిత మహిమమున వెలయు భవలీల ప్రియం
బందంగఁ జదివిన వినినన్
సందత్సథ సింధు లొదవు నరులకు నెపుడున్.

హి మ్మి ద వ లీ ల.

గీ. వినుఁడు సముచితముగ వివరింతు నిటమీద
నభవుఁడవధరించినట్టిలీల
నది దినర్పు సింధురాసురమర్దనం
బనువిశేషనామ మతిశయిల్ల.

తరల. మహితదానవసంభవుం డసమానవిక్రమదుస్సహం
డహితధంజననిష్ఠురాత్ముఁ డనర్గళాగ్రహ వర్తన
ప్రహితమానసుఁ డాతతోగ్రతపఃప్రభావసముజ్జ్వల
స్మహిమ నొప్పగజాన్యుఁ డొక్కయమర్త్యశాత్రుఁడెమ్మహిన్.

గీ. అలఘులీల దశసహస్ర యోజనమితి
వజ్రము నున్నతియును వలము గలుగ
విగ్రహమునఁ జాల విలసిల్లు జంగమాం
జనధరాధరంబు పాలుపు గెలిచి.

వ. ఈవృశప్రభావంబున వెలయు నతఁడు దనమనంబున నిసర్గజంబగు
నిర్జరులవలని యలుకం జాలక రెట్టించి సముదయంబున దర్పించి
యొక్క-పనుయంబున

సీ. ఖరఖరట్టాకారచరణఘట్టనముల

కులలమంతయును గ్రెగ్గోడు గాంగ

శాతదంతాగ్రసంజాతఘాతముల గో

త్రచుహీధరములు దుత్తుమురు గాంగ

గర్జతాడవసముగ్ధతపవనంబుల

వాగ్ధలు పిండలివంకు గాంగ

నుతి పసుండాగ్ర హోగ్రఘ్నణముల

జదలువారు... చదురుగాంగ

గీ. నవచైత్రయాత్ర(కుల) సన్నాదపటిమః

గుటిలగంభీరశీంకారఘోరఘోష

పటపటార్భటిపాటితివద్భజాండ

భాసురుండగు వగ్గజాసురుండు.

గీ. ఇటు నకుచునపుడు హేలాసముతాల

సరణిః ప్రళయసమయతరణిమండ

లోపమాన తచ్చహోగ్రవీక్షణముల

నొక్కపెట్టఁ పావకోల్కఁ లెసంగె.

క. అవి ధయదప్రసరణముల

నవిరళసంతాపభరసమాహతిఘనతన్

గవిసి యెడతెగనిపెక్కువ

వివిధగతిం జగములేచి పెంపజవెట్టెన్.

చ. అదయత నమ్మహాసురుండు నాజలలోఁ దనతోడఁజోరఁగా

నెదిరినయట్టివారి సముదీర్ణ కృతాంతకదండచండతా

స్పద మగుచున్న తుండమునఁ జక్కఁగ నొక్కటఁ జట్టిపట్టి నె

మ్మదిగని మ్రొంగఁ జొచ్చెఁ బలుమాఱును దారుణకర్మధీరుడై.

చ. హరిశిఖదండరాక్షసజలాధిపమారుత యక్షరోగ్రులా

కరిదనుజేంఘ్రనిష్ఠురపుఁ గై నడి సైంధవక యొక్కపెట్ట యు

ధృరబహుసంఘంపై న్యములతో నరుడెంచి యెదిర్చి భీమసం
గరమునకుం గణంగి రవగాఢభుజావిభవంబు సూపుచున్.

వ. ఇట్లు పోరికొండెరిన నాకపతుల నాకులతపఱుపం దలంచి రథసంబునం
గసిమసంగి దంతివల్లభుండు

ఉ. కొండఱ మట్టు పాదములఁ గొండఱ నొక్కట గ్రుచ్చుఁ గొమ్ములం
గొండఱఁ జాట్టుఁ దుండమునఁ గొండఱ నీటుగఁ జూచుఁ జూపులం
గొండఱఁ గొట్టుఁ గర్ణములఁ గొండఱఁ బాఱఁగదోలు ఘీంక్రియన్
గొండఱఁ గట్టు వాలమునఁ గ్రూరవిహారవిధాధురీణుడై.

సీ. పదహాతి నెగసిన మెదడుతండంబులు

రంపిల్ల మట్టన రొంపి యగుచు
రదనఘాతంబులఁ జెదరినప్రేవులు

తోడ్తోన తునిసిన తొండు లగుచు
తుండంబువ్రేటునఁ దునిసిన శిరములు

కనుకనిఁదెగిన పంకజములగుచుఁ
జూపుమంటలవేడి స్రుక్కినభుజములు

గరము మూర్ఛిలి నవాగ్రమ్ములగుచు
మఱియు దంతప్రహారసమ్మర్దనముల

నవిసిపడిన యంగంబులు నాచులగుచు
సమరతల మనుపద్మాకరమును మెఱయ

నాగజాసురసమఃవిహార మొప్పె.

వ. ఇట్లు దుర్వారఘోర ప్రకారంబునఁ బ్రతిహేరులఁ బాటి సమరిననతని
ధాకకుం గాక పలాయితుసురాధిపు లొక్కయెడఁ గూడి పడి యా
దనుజభయంబువలనఁ గావ సమర్థుండు భగ్గుండుగాక యెవ్వరు గల
రతనికి విన్నవించు మనుచుఁ దలంచి యందఱుం దత్తణంబరజతాచ
లం బధిగమించి యాజగత్ప్రభువు పెద్దమొగసాల ముందర నిలిచి
కరంబులెత్తి తారస్వరంబున నిట్లని విన్నవించిరి.

సీ. అభయమ్మునిమ్ము భక్తానందసంధాత

శరణంబుగమ్ము విశ్వప్రణేత

కరుణాజూడుము చారుకల్యాణమయరూప

యాత్రిమానువుము దివ్యప్రతాప

యరయుము కుముదమిత్రార్థమాదామణి

కావ్రము దారుణాఘప్రణాశ

చేకొమ్ము శాంభవీచిత్రహాతసచోర

రక్షయొనర్చు నిర్మలవిహార

గీ. యభవ సాలాక్ష శంకర యాదరింపు

ముగ్ధభూతనాయక మమ్ము స్థూరింపు

మజర యక్షర ద్వయమమ్ము నవఃరింపు

ప్రకటజయసంగ గతి నవపాండురాంగ

ఉ. మామొటి యాలకింపుము సమస్తజగత్పరిరక్షణప్రతా

మామొటి యాలకింపుము సమస్తదయారససంగమానసా

మామొటి యాలకింపుము సమస్తజగత్పరిరక్షణప్రతా

మామొటి యాలకింపుము శమప్రకటాత్మక యోనదాశివా !

క. దిక్క-గుము శర్వ శాశ్వత

దిక్క-గుము వినాశహస్త దిక్క-గుము హరా

దిక్క-గుము వృషభవాహన

దిక్క-గుము వినాశదూర దిక్క-గుము భవా.

త. అని యిట్లు శతమఖాదులు మిగుల నాదులగుచు నానారూపంబులం

బలుకు దీనావాపంబుల నొదవు ఘోషంబు రజతాచలంబు గుహస

ముచ్చల త్పతిధ్వనులవలనం బరితాపంబు బొందుచు భూనభౌంత

రంబంతయు బొరుకలుగఁ గలంగునటుగాఁ జెలంగుచుండు నవసరం

బున సంతరాస్థానమంటపంబునఁ బ్రమథగణంబులు గొలువ నొడ్డో

లగంబున్న విశ్వనాయకుం డాకలకలం బాలకించి పిలువఁ బుత్రెం

చినం జని వారు నుం దత్ప్రదేశంబున.

గీ. ఉపరిపీఠమున నిలుచున్న నందీశ్వరు
 నంజలిస్థలియొక్క యడుగుజరపి
 యావలిచరణ మొమ్మారంబుతోఁ గూడఁ
 దొడమీద వెరగు చెన్నడర నిలిపి
 సత్యంక వేదికిం జనఁజూచి ముణించిన
 యొకచేతిలోన మ స్రకము మోపి
 నాసికయరదాయ బాసిక నెఱివేడక
 మీఱహస్తమునఁ బూని

గీ. ఇతరకరయుగ్మకంబునఁ జతురలీల
 నభయవరదానచిహ్నంబు లగ్ని దాల్చి
 ప్రకటగంధర్వగీతప్రబంధరుచులు
 వినుచునున్న యీశ్వరు లోకవిభునిఁ గనిరి.

క. కని భక్తితోడఁ బ్రణమము
 నొనరించి లలాటతటలు నొక్కటఁ గరమున్
 దవరఁగ ఘటించి సాధ్యస
 మున వణచుచునుండి రింద్రముఖు లట్టియెడన్.

క. శివుఁ జాదరించుచూపులు
 నిపురగ మీ రకట యేల నేఁ డిట్లారిం
 దవిలితిరి చెప్పఁ డిప్పుడ
 యవలీల నణంచువాడ నాభయ మెల్లన్.

గీ. అనుచు నాపురందరాదులతోడ ని
 త్లావతిచ్చుటయును మానసమున
 వార లందఱు... చక్రీతరానంద
 ఘనత గ్రమ్మఱంగ వినతు లగుచు.

వ. లేచి నిలిచి దేవా మహిసాసురనందనుం డగుగజాసురుండు మదిం
 చి ముదఱుం గానక విశ్వంబునకు బాధసేయం దొడంగిన మే మంద

అము చతురంగబలసన్నద్ధుల మగుచు నతనిం దలపడి యెంతయుం
గోల్తలసేయనోపక పాటిపోయినచ్చితిమి. వాఁడును వారిజగర్భు
మీఁదికి దాడిసనియె; నంత కక్కడ నేపాటికోలాహల మగునో
యెఱుంగరాదు; ఈవిజ్ఞాపనంబు చి తంబున నవధరించి యిప్పుడు
విజయంచేసి వానిం బరిమార్చవలయు, ననన్యగతికుల మమ్ముఁ గాన
వలయు ననిన నోడకుండుఁ డనుచు వారి కథయు విచ్చె; ననంతరం
బ యక్కడఁ గదలి.

చ. తన యునుంకలందుఁ బ్రమథప్రకరంబులు నిర్జరేందుఁబ్ర
ఘనతరలీలఁ గొల్పి వృషభాధిపు నేక్కి యుదంచితోద్ధతిన్
జని యటముందటం గనియె శంకరుఁ డాగజదానవు న్నిగా
వనినిజహస్తబంధబలవనద్భరభీతు సరోజసంభవున్.

గీ. ఇట్లు సూచి యాత్మ నేచిన రోషపా
వకముశిఖలు వెలికి నలియ నిగిడి
కానవచ్చె ననంగఁ గన్నుల రెంటును
సరుణుచులు నిగుడ నపుడుగవిసి.

క. అతీథయదాశనిపాతము
ప్రతియగు కరభూత మొకట రాక్షసవిభునిం
ధృతి గుదియ నడచి యావా
కృతిఁ దత్కరముక్తంగాంగఁ గ్రక్కు-నఁజేసెన్.

వ. ఇట్లు దన యాగ్రహంబునకు నవపువడి విరించి విడిపించి సమరవ్య
గ్రుండగు నుగ్రు నిరీక్షించి యతండును మాఱుమలయుచు నవప్తం
భించి గదిసి.

మ త్తకోకిల.

ఫాలలోచనుఁ డుం దదుద్భటభంగి యంతయుఁ జూచి త
నీక లజాలకరాళతాసముదీర్ణ తాభఁ దలంచుచున్

శూల ముద్ధతిఁ దిప్పుచు న్నడిఁ జొచ్చి వానియురంబున
నీల గుచ్చి నిరూఢి నెత్తెను నింగికిం జనునట్లుగన్.

క. గిరిశకరశూల శిఖితో

పరితలమున నట్లుగుప్పఁబడియున్నగజా
సురుఁ డొప్పై సురభియావలి
హరణార్థము కాచినట్టి యంబుకముక్తియన్.

క. ఆలోకనోత్సవంబుగ

నాలోక ప్రభునిమీఁద నడరెం దటచై
యాలోఁ బ్రసూనవర్షము
లోలి న్నధుపో(రు)ర్బుణర్బుణారవములతోన్.

వ. అప్పుడ కని లబ్ధశాంభవభక్తిభాసురుం డగుచు గజాసురుండు
శీమహాదేవునకు విన్నవింపం దొడంగె.

క. కరుణింపు నన్ను నీశ్వర

పరమానందాత్మ శిర్వ భవ సకలజగ
ద్భరిత యనంత యనామయ
గిరిశ సుధాకరకిరీట గీర్వాణనుతా !

ఉ విగ్రహవృత్తిపూని కడు వీరిణులై చరియిండు ధూర్జలం
దుగ్గ్రీడ వేదుగాన భవదుజ్జ్వలపాదసరోజభక్తిస
వ్యగ్రతరాత్ములై పరగువారలయందు శివుండ వేదు సా
నుగోహరీతిఁ గావున నినుం బ్రీణితింపంగ నొప్పు ధూర్జటీ.

క. శిష్టాపకారుఁ డెంతయుఁ

గప్తక్రమవర్తనుండు కల్లరి వీడు
తృప్తాఘ్నుఁ డవక యిపు డొక
యిష్టము నాకవధరింపు మీశాన! కృపన్.

వ. అని మఱియు నీదృశంబులగు విజ్ఞాపనల నాసదాశివునిచిత్తంబు
ప్రమోదాయ త్తంబుచేసి, దేవా? దేవర మదీయచర్మం బాలించి యది

పరమపవిత్రంబుగా నలవడిచి వస్త్రభావంబున ధరియింపవే యనిన
విని శంకరుండు ననంతరసమయంబున.

ఉ. ఆకరిదానవప్రభుని నల్లనయ్యికి నొప్పుడింది చి
త్రాకరకాశలంబు మెఱయంగఁ దదీయశరీరచర్మ మం
గీకృతపేల నొల్వంగఁ దొణంగెఁ గరాస్త్రనితాంతశాతధా
రాకృతనూతనవ్రణసరస్రధరం బతిభీకరంబుగన్.

క. ఒలిచినచర్మము మణుచుచు
నొలఁజొచ్చె తనర్చిపాఱియున్నయొడల న
స్థులు దోచె దనుజమేనం
దలతల నెఱసంజదోచు తారలువోలెన్.

క. సెరకట్టెగాలువలుగా
ధరఁ జాగించు వానిశోణితమ్ములు మెఱసెన్
సురహృదయరాగరసములు
పరువడి నీకరణి వెలికి బ్రసరించు ననన్.

క. కరివిభుని రక్తబిందువు
లరుచుగ హరుమేనఁ గదిరి యలరె ధివిష్య
ద్వరభూషారగమాడా
స్ఫురన్మణి ప్రభలు మున్నపొడసూపె ననన్.

వ. అని యివ్విధంబున నర్చిభుం డాగజాసురుచర్మంబు దారుణకర్మంబు
న నొలిచి యడిగరంబునం గొని కరంబు వీరరసావేశంబు ప్రకా
శంబు నొండ నమండలహరీచారుగతి విరతిశయభరన్యాసవద
న్యాసదుస్సహభూతలవహపన్నగ ప్రముఖముఖని స్రసద్గరళజ్వలనబ్బా
లాపరీతరసాతలుండును, సవిభ్రమభ్రమపరిభ్రమణ సంచారచల
దవిచల విచిత్రాయమాణ పరిధానపరివీరజఘనమండలుండును,
మంగళాంగహరఫలిత స్వచ్ఛపటాకారవిభ్రాజితాదభ్రాజననవనిష్ఠ
తద్రక్త ద్రుమబంధూకరుచిరబంధురశరత్సమయండును, నభంగ

మృదంగవాంశతాశాద్యసవద్యవాద్యవాదనాదరసంభ్రమ సంధిపు
 ము-రతక-మలసంభవపురస్పరుండును, అభినవాభినయసముద్బంధ
 భుజాదండ జాగ్రదుదగ్రసాధన ప్రసాధన ప్రకామధామ ధగ
 ధమనిచనిసజగదంతరాథకుహరుండును శర్వత్రిసరనిశ్చేషర్పుంపా
 పాతఘార్ణ మానార్ణవసముస్మిలితతద్యహఃలలహరీభీషణా ఘోష
 ప్రతిధ్వనిత గోత్రిగోత్రాధరగుహఃగృహఃతరుండును విద్రుమద్రు
 మలతా ప్రతానపరిభాత ప్రభావవిభాసమాన జంగమజటా
 చ్ఛటాసంతాన నితాంతప్రవృత్తి హరి ద్వృత్తిశంకరుండును, నిజ
 విజయాపదానప్రథమాన నానారాగ నిబద్ధనాదచంక్వణ తుంబురు
 నారదప్రభృతిదివ్యగాయకపరివృతపార్వస్తంభుండును సమేధితక్రీడిత
 సందర్శన సందర్శనిర్భరానందోస్మిల త్తాలరుద్రగజావన ప్రధా
 న ప్రమథనాథ జయజయవచనముఖరుండును మధురమధురప
 పానచంచకక కాకలీస్వరస్వనవివ్యందదమరుతరుప్రసూనవర్నసురభిత
 విశాలశేఖరుండును నగుచుఁ జూపఱి కొండొక తడవు కన్నుల
 పండువుగాఁ దాండవన శానందవంబున వినోదించిన చిత్తంబున
 నుండు సమయంబున

గీ. హరివిరించాదు లందఱు సమ్మహాత్ము

పాదయుగ్మమునకు నతిథక్తి మొక్కి

కేలుదోయి శిరంబులఁ గీలుకొలిపి

యభినుతినపంగఁ దొణఁగి రింపలరుమతుల.

ఉ. ఎల్లసురావలం బఱపి యీజగ మంతయునుం బ్రతాపసం

పుల్లకృతానుకీలములఁ బోవులఁజేయు...గజాసురుం

జెల్లఁగ నిట్లు సంగరమహీస్థలిఁ జంపను జర్మ మొల్వఁగాఁ

జెల్లునె యెందు నెవ్వరికి సిద్ధమనోరథ విశ్వనాయకా !

చ. పదహాతి నేల యంతయును బాదములం గలచేవనట్లు బి

ట్టదర జటాప్రఘాతముల నాశలు బీటలువాఱి విస్మయ

ప్రదమగు నిట్టిమాడ్కిఁ దనరం భవనావలిఁ గాచుసంభ్రమం
బొదవఁగ నీవు తాండవమహాన్నతీదాల్పుట యొప్పు నీశ్వరా!

వ. అని మఱియు ననేకభంగుల నిజవిజయవినోదం బంపునఁ బ్రశసించు
చున్న పద్మాక్షుడద్వగర్భప్రభుతుల నిభృతాదరలక్ష్మీతంబులగు నిరీ
క్షణంబులను సమయానురూపంబులగు సల్లాపంబులను బహ్వాను
మతులం గావించి యెల్లవారును సేవించి రా నిజనివాసంబగు కైలా
సంబునకు విజయంచేసి యథోచితవిహారంబులం బ్రోస్తువుచ్చుచుండె

క. హరుఁ డీట్లు సింధురాసురు
హరించిన యట్టిలీల యంచితభక్తి
స్ఫురణం జదివిన వినినను
ధరణి జనావలి కభిప్రస్థితిము లొనఁగూడున్.

నడవలీల.

గీ. వినుఁడు సముచితముగ వివరింతు నిటమీడ
నభవుఁ డాధరించి నట్టిలీల
దనరు నది భుజంగధారణాహ్వాయమున
నఖిలవిబుధసేవనీయ మగుచు.

క. అనఘసంభగతులు కశ్యప
మునినాయకసతులు గలరు ముగ్ధులు వినయా
దినిరూఢగుణసమర్థులు
ఘనకుచభారవహసతులు కదూరివినతల్.

వ. ఇట్లు వర్ణనీయగుణకాంత లొక్కనాఁడు విశ్రామంబునకు గృహ
సీమంబులు వెడలి యక్కడ నక్కడ హృదయానందపరిపోషంబు
గాఁ దత్తత్పదార్థ విశేషంబులు సూచుచుం జని చని ముందట.

సీ. అంతస్థి తోచుల దభినవానిలముల
వీచికావితతులు విజ్జనీగ

నీ దికావితతి నవీనదోలలమీఁద

నహిరాజ కన్య యుయ్యాలయూఁగ

నహిరాజకన్యక లగ్నిదాఁకక యుండ

భానాగతాబ్దముల్ బలసియాడ

భానాగతాబ్ద శుంభద్గర్జనములతో

నాల్గై ఘోషములు సయ్యాటలాడ

గీ. అమర సురశిరోజ

... .. రాజదళని తక్షరక్ష

కార్థకలనాభిమానాభియాతపిత

పరిభవాచలాకరము సాగరము గనిరి.

ఉ. శ్రీవిభుపంజ మేదినికీఁ జెల్వగుపుట్టము దివ్యనవ్యర
త్నాలికి మనిగి-పట్టు దివిజారులదుర్గము వాహినీసతుల్
భావముగట్టుకాపు బడబోజ్జ్వలనంబున వంటయిల్లు నాఁ
గా విలసిల్లు నావనధి గాఢమహత్త్వము చెప్ప నొప్పుగున్.

ఉ. చండమరుత్పరి భ్రమణ చంచల చంచదుద్గిరప్రీచికా
మండ మజాండపూర్ణవిలసద్గతి సుండుపయోధి యొప్పుచుం
దాండవసంభ్రమార్థభుజదండనవాభినయాభితోభితాం
గుండగుచుం గరం బలరు కుండలికుండలితోడి జోటిన్లు.

నీ. ఒకచోట లహరీ సముద్ధతి నెగసి వాఁ

కణములు చుక్కలఁ గొందుకొలుప

నొకచోట బడబాసలాగతార్పులునాఁగ

భరరత్న రోచులు ప్రబలుచుండ

నొకచోటఁ దమలోన మకరాదికముల పో

మకమునేకాంగికి మాఱుమలయ

నొకచోటఁ దిరిబడి యురుపయోధరములు

పలుమాఱు గొండ్లిన పరిభవంప

గీ. మఱియు నొక చోటబయలికి మలకు వెడలి

యెలమిఁ జలమాసవాంగన లెండఁగాయ

యిట్లు నానాకృతిమంబుల నెనఁగుదిత్ర

సరణి సలకొందు నమ్మహేశరధివిభుఁడు.

చ అతుల నిజప్రభాతతుల సంబరము నివ్వశదీకరించి యు

ద్ధత (తను) గ్రాలు కొన్నురువుతండముచేత నపూర్వవిభ్రమా

యతమగుచుండు నెప్పుడును నాజలరాశి శుభప్రకాశియై

యితరగభీరతామహిమ నెల్లను దక్క-క నవ్వచాక్షునకా.

వ. ఇట్లు వివిధగుణ విని ద్రంబగు సముద్రంబుగని యాతరుణు లిరువురు
గదియంజని శీతకరోదయ వేళలఁ గడల్లు పింపిభృగుఁయుచుండయ క్క
డనతదీయవిక్షేపంబులు జెరసి యాసమీపంబున జలాధిదేవతాధివా
సంబునకు విలాసంబు గదురఁ బ్రాళిగావ్రాసిన రంగవల్లికల నుపమిల్లి
సముక్తాఫలవారంబుల రుచిపూరంబులు మీఁదఁగవిసి పాటలవర్ణపాట
లంబులగు ప్రవాళంబులవలన వెన్నెల నవ్వున నెలనవ్వునకుం గోపు
లగు కెమ్మోవులు చెన్నుమిగులు నన్ను నకరణి నభినవకీర్తి దనరు లన
లీలతలును, లవలీలతలుప్రాచుతేయవఁ దిరంబులగుచు మాదనవిహారణ
మందిరంబున నెనయు చందనబృందంబులనానందంబున ననంగి పె
నంగిననాగవధూగణంబు లాధరణంబుగాఁ బూనిన మానితనీలమ
ణులతోడం గలసి యాడందివురు దంతావళితాళదళశ్యామలకోమ
లచ్ఛాయలును బలుచాయలం దనకునపూర్వ ప్రకారంబున శృంగా
రంబు నొసంగ నద్భుత విలాసప్రకాశంబునొందు వేల్పప్రదేశంబు
నందు వినోదించుచు నొక్కయెడఁ గరంబు దూరంబున.

సీ కదలంగఁ జాలక కడుఁ గష్టమని వచ్చి

రజతాద్రి యీధంగి వ్రాలెనొక్కొ-

జడత పాల్పడఁగ మెచ్చగు జగంబని వచ్చి

హిమసంత మీధంగి నెనఁగెనొక్కొ-

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు పార్థివసంవత్సర కార్యనివేదిక.

1945-46

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు - ప్రతిష్ఠాపకులు.

శ్రీ శ్రీ మహారాజా రావు వేంకటమూరమహిపతి సూర్యారావుబహద్దరువారు
పీఠాపురంమహారాజావారు, పరిషత్తావధ్యక్షులు.

శ్రీ శ్రీ వేంకటగిరి మహారాజావారు.

శ్రీ శ్రీ జూబ్బిలి మహారాజావారు.

ఉద్ధారకులు.

శ్రీ రాజా వేంకటాద్రి అప్పారావుబహద్దరువారు-ఉయ్యూరు ఆమిందారువారు.

అధ్యక్షులు.

సాహిత్యవిభాగం, కాశీభట్ట శుబ్బయ్యకాశ్రీగారు.

కార్యదర్శులు.

కిలాంబి రాఘవాచార్యులుగారు, ఎం. ఏ., బి. ఎల్.

వింజమూరి వెంకన్నపంతులుగారు, ఎం. ఏ., (సహాయకోశాధ్యక్షులు.)

కార్యనిర్వాహక సభాసభ్యులు.

శ్రీ డివాన్ బహద్దర్ కొమ్మిరెడ్డి సూర్యవారాయణమూర్తిశాయుడుగారు,

(కోశాధ్యక్షులు)

„ పిళ్ళారిశెట్టి రంగబ్రహ్మరావునాయుడుగారు.

„ కోశాధ్యక్షులసభాధికారిగారు.

„ కొమ్మిరెడ్డి శేషరావుమూర్తిశాయుడుగారు, బి. ఏ.

„ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహమూర్తిగారు.

„ విడుదలవోల వేంకటరావుగారు, ఎం. ఏ.

„ ఏలేశ్వరపు వెంకటరమణమూర్తిగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.

„ ప్రతివాదిభాగం పార్థసారథిగారు, బి. ఏ., ఎల్. ఎల్. బి.

„ మందూరి ఈశ్వరదత్తుగారు, బి. ఏ.

„ శేషవరపు కామరాజుగారు.

„ వేదుల శ్రీరామచంద్రకీర్తిగారు ఎం. ఏ. (అవధు)

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు పార్థివసంవత్సర కార్యనివేదిక.

1945-46

పార్థివసంవత్సరముతోఁ జరిపియున్న మువ్వడివాల్సిన సంవత్సరము ముగిసిపడి. ఆంధ్రము సమాప్తి నొందినను పూర్వవర్ణితులు చేసిన సమగ్ర జాతీయమైన గ్రంథరచనానామక వేడుకటి సంవత్సరము లందువలననే తగ్గింపబడినది. సూర్యగ్రంథరచనమునూట యటుండ ముద్రణమునందున్న సీతారామచరిత్రము శివలీలాదిలాసములు మొకటి యాశ్వాసముతో వాఁతవలసివచ్చినది. అదిరకాలముననే వాని ముద్రణమును బూర్తి చేయుదుమని ప్రభులకు విన్నవించుకొనుచున్నాము. మఱియుఁ జరిపియున్న కవిజనములకు చంపూరామాయణ కవిజనాశ్రయముల పుస్తకముల గానింపవలసియున్నది. కవిజనాంధకారము క్రమక్రమముగ నభివృద్ధిగాంచుచున్నది. సంవత్సరాంతమున ముద్రిత గ్రంథముల సంఖ్య 5177. తాళపత్రగ్రంథముల సంఖ్య 4678. వివిధములైన త్రాసముల సంఖ్య 50. వీనిని తగురీతిం బరిశోధించి యాంధ్రభాషాసేవ యొనర్చుట భాషాభివృద్ధి కర్తవ్యము. వండితబృందము సహాయము లేనిచో నముద్రితగ్రంథపరిశోధనము జరుగనేరదు. వెక్కు తాళపత్రగ్రంథములకుఁ బ్రతులుప్రాయించుటకును, ప్రచారమునకుల ముద్రితగ్రంథములకుఁ బాఠభేదములఁ బరిశీలించుటకును, ప్రత్యేకముగఁ బండితుల నియమింపవలసియున్నది. తాళపత్రగ్రంథములలో గొన్ని క్షరాలపరిష్కారమునందున ప్రాచీనప్రతులను వెంటనే ప్రాయోగపరిచియున్నది. అందుల కాంధ్రరచనానామక ప్రభువర్ణితుల ధనవంతులును వలయుధనసహాయ మొనర్చి కవిజనము ఆంధ్రభాషాభివృద్ధిని గోరుచున్నాము. పూర్వవర్ణితులపుటములందుఁ బ్రకటింపఁబడిన తాళపత్రగ్రంథవివరణ మసంపూర్ణమందుటచే వేర్వేలుభాగములుగ విభజించి ఛందోవ్యాకరణాలంకారపట్టిను జరిపియున్న ప్రకాశికాగ్రంథము ముద్రాణమునకుఁ బ్రకటింపఁబడినది. మిగిలిన భాగములను గూడ యథాక్రమముగఁ బ్రకటింపఁబడును.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ పీఠాపుర ప్రభువరులచే సహారభాషాభిమానాదరణ
ముల సమకూర్చబడుచున్న శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువున నాల్గవ
సంపుటయు తవర్గాంతముగ ముద్రింపబడినది. మిగిలిన సంపుటయు
ను శీఘ్రముగ ముద్రింపబడునని తెలుపుచున్నాము. పార్థివసంవత్సర
పుటాయనవ్యయవట్టిక యజ్ఞబంధమానఁ జేర్చబడినది. మూలధనము
వైన వచ్చడివడ్డివలనను పుస్తకవిక్రయముననుఁ బరిషత్కార్యముల
గర్వహించుట గవ్వసాధ్యముగ నున్నది. ఆపారమగు తాళవత్రిగ్రంథ
సంచయమును జగినరీతిని బరిశోధించి భాషాసేవ యొనర్చుటకును
ముద్రితగ్రంథభాండాగారము ననువై సరీతి సభివృద్ధినొనర్చుటకు నితర
వరిషత్కార్యవిరహమునకును గావలసిన సహాయమొనర్చి భాషాభి
మానులు మాకుఁ దోడ్పడవలసియున్నది.

చిరకాలమునుండి మన మెదురుచూచుచున్న నూతనవరిషద్భవన
నిర్మాణము నేటికిఁ బూర్తిని గాంచినది. కీ. శ్రీ. ప్రథమ సుందర
రామాయణగారి ధర్మవత్సయు, విదుషీచుణియనగు శ్రీమతి ప్రథమ
వెంకటసుబ్బయ్యగారు మహాదారభావముతో నొసంగిన విరాళముతోఁ
బరిషద్భవననిర్మాణ మొనరింపబడినది. వరమేశ్వరుఁ డామె కాము
రాశోన్మేషకృత్యాదు లొసంగి రక్షించుఁగాక. తద్భవనప్రవేశమహా
త్వమున కధ్యక్షత వహించుటకు శ్రీ శ్రీ శ్రీ జయపురాఫీశ్వరులు
సాహిత్యనాటకాట్టు కళాప్రపూర్ణ శ్రీ విక్రమదేవవర్మ మహారాజవయ్య
లంగీకరించుటచే మనభాగ్య మిడుమడించినది. వరిషత్తుచేయవలసిన కార్య
ములు పెక్కులుగలవు. భాషాభిమానముఁ జూపి వరిషత్తునకుఁ వగు
సహకార మొనర్ప విద్యదృష్టించుచును వేదకొనుచున్నారము వరిషత్కార్య
విరహమున మాకు సహాయులై యున్న కార్యనిర్వాహకవర్గము వారి
కిని, దదితరభాషాభిమానులకును మానందనములు.

ఇట్లు విధేయులు,

కాశీధట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రి
అధ్యక్షులు.

కిలాంచి రాధువాచాయులు,
వింజనూరి వెంకన్నకుంతులు,
కార్యవర్కులు.

పార్థివ నామ సంవత్సర

1945

ఆయము.	రు అ పై
1. సంవత్సరపు ప్రారంభవిలువ	161- 1-2
2. వడ్డీ - బ్యాంకి	1016- 2-0
3. సాధారణసభ్యుల చందాలు	40- 0-0
4. కత్తిక చందాలు	37- 0-0
5. విక్రయములు :	
పుస్తకములు	1152-14-6 1158-14-6
విడిసంచికలు	6- 0-0
	<hr/>
6. ఇతరజనులు	45- 0-0
	<hr/>
	2488- 1-8
	<hr/>

ఈ పై ఆదాయవ్యయముల లెక్క నిజమైనట్టిన్ని సరియైనట్టిన్ని స్థితినికనబఱచుచున్నదని నే నిందుమూలముగా దెలియజేయుచున్నాను.

కాకినాడ, }
5-6-46, }

కల్లె వెంకటహనుమంతరావు,
గవర్నమెంటు డిప్లమాచోల్డరు ఇన్ కాంపు
ఇన్ కమటాక్సు ప్రాక్టీషనరు అండ్ ఆడిటరు.

ఆ య వ్య య వ ట్టి క.

—1946

వ్యయము.

రూ ఆ పై

1 ఉద్యోగుల జీతములు.		679-13-6
2. ,, ప్రయాణవ్యయములు		3- 8-0
3 పోషుభిక్షములు :		
భిక్ష	54-14-0	} 22- 1-0
జమ	82-13-0	
	<u>22- 1-0</u>	
4. వత్తికముద్రణము		100- 0-0
5. ,, కాగితము		1- 4-0
6. బైండింగు :		
చిల్లర	32-12-0	488- 3-0
నిఘంటువు	<u>454- 7-0</u>	
7. వత్తికలకు చందాలు		36- 6-0
8. పుస్తకములు కొనినవి		130- 8-6
9. బ్యాంకి కమిషను		1- 0-0
10. ఇతరవ్యయము		1- 0-0
11. కొత్తగిరి సుబ్రహ్మణ్యంగారికి		30- 0-0
12. సాదా, భిక్ష	616- 5-3	606- 9-0
జమ	9-12-3	
	<u>606- 9-0</u>	
సంవత్సరాంతమున నిల్వ		387-12-8
		<u>2488- 1-8</u>

కిలాంబి రాఘవాచార్యులు,
వింజమూరి వెంకన్నగంతులు,
కార్యదర్శులు.

పార్థివనామసంవత్సరము.

1945-46

శ్రీ స క వి క్రి య ము,

విప్రీనారాయణ చరిత్రము	7-18-9	నిఘంటుచరిత్రము	0-14-6
జై మినీభారతము	4- 0-0	అంధ్రకావ్యము	2-12-0
కవిజనాశ్రయము	1- 4-8	బాలభారతము	1-15-6
యౌదయ్యుని కావ్యము	8-12-0	Dravidian Lexicography	1- 1-3
జ్యోతిశ్శాస్త్రసారము	1- 5-0	Defence of Literary Telugu	2-3-0
జ్ఞానప్రసాదాంబికాశతకము	0- 5-9	చాటుభారతము	2- 5-0
సర్వేశ్వరశతకము	0- 5-6	సాంబోపాఖ్యానము	2-10-0
కావ్యాలంకారమాదామణి	1-18-0	రసారవాలంకారము	2- 5-0
అకారాదినూచిక	1- 5-0	కవిజనోత్సవ సమస్యలు	1- 7-0
ప్రాకృతభాషాత్పత్తి	4- 0-0	రఘునాథరామాయణము	2- 8-0
శివరత్నసారము	6- 1-8	రజతోత్సవసంపుటము	4-10-0
చంద్రభాను చరిత్రము	8-11-0	అంధ్రప్రాపిత్యహాసవిప్ర	
శివరాత్రి మాహాత్మ్యము	11- 4-0	తాంత్రిము	0-10-6
అర్యభాషావిభాగము	1-12-0	అనంతేశ్వరమునది అంధ్ర	
ప్రాకృతసంగ్రహము	0-14-0	వాఙ్మయము	1- 4-9
మన్నారదాసవిలాసము	2- 4-0	లక్ష్మణసారసంగ్రహము	1- 6-0
కళ్యాణికావ్యాపరిణయము 1వ భా	5- 2-0	లౌకికన్యాయ వివరణము	1-11-0
" 2వ భా	2- 9-6	శ్రీమార్యవారాయాంధ్ర	
రెడనాటికావ్యములు	0-14-0	నిఘంటువు I	261-10-8
అంధ్రభాషామాల	8- 4-0	" II	207- 8-9
కావ్యపద్యజుంజరి 1వ భాగము	5- 8-0	" III	224- 0-9
" 2వ భాగము	1- 2-0	" IV	278- 8-9
శతక నిమిషము 1 భా	3- 6-0	బాలరామాయణము	0- 2-0
" 2 భా	2-12-6	నీతారామచరిత్రము	0-14-6
పరిషత్తునకు భాగదాగా		ఉత్తరరామచరిత్రము	89-15-6
రము 11 వ భా	1- 5-0	అమరుకము	1-11-0
" 111 "	1- 5-0	చంద్రారామాయణము	1-18-0
నూతాంధ్ర వ్యాకరణము	1-12-0	అధునికాంధ్రవాఙ్మయవికాస	
రసాభరణము	2- 5-8	వెళ్లి	2-11-0
అంధ్రకవి చిత్రామణి	8- 3-0	విదీపచిత్ర వికృతము	6- 0-0
మోడకమరచరిత్రము	2- 3-0		
సాంసంజేశము	0- 5-8	మొదట 1158-14-0	
రాయవాచకము	2-11-6	కొంబి రాఘవాచార్యులు	
సింహాసన ద్వారాంశిక 1	8-15-0	విజయూరి వెంకన్నపంతులు	
" 11	8-15-0	కార్యకర్తలు	